

МОНГОЛ УЛС
СҮХБААТАР АЙМГИЙН
ЗАСАГ ДАРГА

22000 Баруун-Урт сум, Сүхбаатар аймаг
Утас: 70512121, 70518232

2023.05.19 № 01/700
танай _____-ны № _____-т

Г ХҮНИЙ ЭРХИЙГ ХАНГАХ ҮНДЭСНИЙГ
ХОРООНЫ АЖЛЫН АЛБАНД

Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны 2023 оны 01 дүгээр тогтоолоор баталсан “Орон нутаг дахь хүний эрхийн төлөв байдлыг тайлагнах, илтгэх журам”-ын 2.2-т заасны дагуу Сүхбаатар аймгийн 2022 оны Хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг гаргаж хүргүүллээ.

Хавсралт 35 хуудастай.

М.ИДЭРБАТ

2223090325

Сүхбаатар аймгийн хүний эрхийн төлөв байдлын тайлан-2022

Баруун-Урт
2023 он

АГУУЛГА:

Нэгдүгээр бүлэг. Хүний эрхийг хангах үндэсний механизм

1.1. Хүний эрх, эрх чөлөөг хангах үндэсний чадавхийг дээшлүүлэхэд хувь нэмэр оруулж, хүний эрхийг хангах үндэсний механизмийг хэрхэн дэмжиж ажилласан мэдээлэл

1.2. Хүний эрх, эрх чөлөөг биелүүлэх чиглэлээр ХЭҮК, ТББ, хувийн хэвшлийн аж ахуй нэгж, байгууллагуудтай ажилласан сайн туршлага

Хоёрдугаар бүлэг. Хүний суурь эрхийг хангасан үйл ажиллагаа

2.1. Хувь хүний эрх чөлөө:

2.1.1. Амьд явах эрх:

2.1.2. Өмгөөлөх ба өмгөөлүүлэх эрх:

2.1.3. Халдашгүй, чөлөөтэй байх, эрүү шүүлтээс ангид байх эрх:

2.1.4. Хохирол нөхөн төлүүлэх эрх:

2.2. Улс төрийн эрх, эрх чөлөө:

2.2.1. Өргөдөл, гомдлоо гаргаж, шийдвэрлүүлэх эрх:

2.4.2. Сонгох, сонгогдох эрх:

2.3. Өмчлөх эрх:

2.3.1. Газар өмчлөх эрх:

2.3.2. Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг ба урьдчилан сэргийлэх ажиллагаа:

2.4. Нийгэм соёлын эрх:

2..4.1. Эрүүл мэндээ хамгаалуулах эрх:

2.4.2. Сурч боловсрох эрх:

2.4.3. Хөдөлмөрлөх эрх:

2.4.4. Нийгмийн халамж эдлэх эрх:

2.4.5. Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах:

2.5. Тусгай хэрэгцээ, онцлог эрх ашиг бүхий бүлгийн эрх:

2.5.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх:

2.5.2. Хүүхдийн эрх:

2.5.3. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах:

Гуравдугаар бүлэг. Тулгамдсан хүний эрхийн зөрчил

Дөрөвдүгээр бүлэг. Санал дүгнэлт

Хүний эрхийг хангах Үндэсний хорооны 2023 оны 01 дүгээр сарын тогтоолоор баталсан “Орон нутаг дах хүний эрхийн төлөв байдлыг тайлагнах, илтгэх журам”-ын 2 дугаар зүйлийн 2.2-т заасны дагуу аймгийн Засаг даргын 2023 оны 05 дугаар сарын 11-ний өдрийн А/298 дугаартай захирамжаар Сүхбаатар аймгийн хэмжээний Хүний эрхийн төлөв байдлын тайлан гаргах ажлын хэсгийг Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Хууль эрх зүйн хэлтсийн даргаар ахлуулан холбогдох байгууллага, нэгжийн удирдлага, албан хаагчид 13 хүний бүрэлдэхүүнтэй байгуулсан.

Уг ажлын хэсэг 2023 оны 05 дугаар сарын 12-ны өдөр хуралдаж журам, албан бичигтэй танилцаж, ажлын хэсгийн ахлагчаас гишүүдэд хамаарах салбарын мэдээллийг гаргаж ирүүлэх, ажлын хэсгийн нарийн бичгийн даргад мэдээллийг нэгтгэж танилцуулах үүрэг чиглэл өгч, тайланг нэгтгэн боловсрууллаа.

2023 оны 05 дугаар сарын 18-ны өдөр тус аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй иргэний нийгмийн байгууллагуудын төлөөлөл 7, Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референт, ажлын хэсгийн гишүүд оролцсон хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, хэлэлцүүлгээс гарсан санал, дүгнэлтийг тусган нэгдсэн тайланг танилцуулж байна.

Нэгдүгээр бүлэг. Хүний эрхийг хангах үндэсний механизм

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна” гэж заасан.

Сүхбаатар аймгийн нутгийн өөрөө удирдах ёсны байгууллага, төрийн болон нутгийн захиргааны байгууллага, төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшил хамтран тус аймгийн 65.2 мянган хүн амд төрийн үйлчилгээг чанартай, хүртээмжтэй хүргэх замаар хүний эрхийг хангаж, хамгаалахыг зорин ажиллаж байна. Энэ хүрээнд Хүний эрхийн олон улсын гэрээ, конвенцууд, Монгол Улсын Үндсэн хууль, дотоодын хууль тогтоомж, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын шийдвэр, Хүний эрхийн үндэсний комиссын зөвлөмж, шаардлагын биелэлтийг хангаж ажиллахын зэрэгцээ Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурлаас хүний эрхийг хангах чиглэлээр “Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх, хөгжил, оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөр”, “Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах дэд хөтөлбөр”, “Сонгодог урлаг III дэд хөтөлбөр”, “Гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх дэд хөтөлбөр”, “Дэлхийд өрсөлдөх Сүхбаатарчууд”, “Нутгийн залуучууд” хөтөлбөрүүдийг тусгайлан батлаж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллалаа. Түүнчлэн Сүхбаатар аймгийг хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл, Аймгийн Засаг даргын 2020-2024 оны үйл

ажиллагааны хөтөлбөрт тусгасан зорилтуудаас 45 зорилт (37.8%) нь хүний эрхийг хангахад шууд чиглэсэн зорилт эзэлжээ.

2022 онд олон төрийн бус байгууллага, хувийн хэвшилтэй хамтран дараах онцлох арга хэмжээнүүд зохион байгуулж, үр дүнгээ өгсөн. Үүнд:

- “Сүхбаатар-нэг мөрөөдөл” ТББ нь багш нарын хөдөлмөрийг үнэлж, урамшуулах замаар сургалтын чанарыг ахиулах зорилготой “Шилдэг багш” хөтөлбөрийг тус аймагт 2 дахь жилдээ хэрэгжүүлж байна. Эхний шалгаруулалтаар заах арга ур чадвар, сургалтын хөтөлбөрийн боловсруулалт, хэрэгжилт, сурлагын чанар зэргээр манлайлсан 26 багш тус бүрийг 3 сая төгрөгөөр, захирал, менежер тус бүрийг 5 сая төгрөгөөр, шилдэгийн шилдэг багшийг 2 өрөө байраар шагнаж урамшуулсан. Үүний үр дүнд багш нарын заах ур чадвар, арга зүй сайжирч, сурагчдын сурлагын амжилтад эерэг нөлөө үзүүлж байна. 2022 оны 10 дугаар сард Дэлхийн болон Монголын багш нарын өдрөөр ерөнхий боловсролын сургуулийн 29 багш тус бүрт 3 сая төгрөг, сургуулийн өмнөх боловсролын 9 багш тус бүрт 2 сая төгрөг нийт 105 сая төгрөгийн урамшууллыг олгосон. 2022 оны эцэст эцсийн шалгаруулалт болж шилдэг захирал, менежер тус бүр 1 хүнийг 5 сая төгрөгөөр, Боловсрол шинжлэх ухааны газрын 1 мэргэжилтэнг 1 сая төгрөгөөр, шилдэг багшийг 2 өрөө байраар шагнасан. Мөн “Сүхбаатар нэг мөрөөдөл” ТББ-ын дэмжлэгээр зөвлөх багш М.Эрдэнэтэй хамтран Математикийн хичээлээр элсэлтийн ерөнхий шалгалтад бэлтгэх 530 цагийн үнэ төлбөргүй сургалт хичээллүүлснээр тус аймгийн сурагчид математикийн хичээлээр 2022 оны элсэлтийн ерөнхий шалгалтад 515.9 оноотойгоор 7 байр урагшилж улсын хэмжээнд 6-р байрт жагссан ахиц гарсан. 2022-2023 оны хичээлийн жилд сургалтыг үргэлжлүүлэн хичээллүүлж 11-р ангийн 10, 12-р ангийн 74 нийт 84 сурагчийг хамруулан суралцуулж байна.

- Англи хэлний сургалтын чанарыг сайжруулах зорилгоор “Дэлхийд өрсөлдөх Сүхбаатарчууд” хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, Англи хэлний багш нарын "Right reflection" ТББ, Америкийн ETS байгууллага, Сантис сургалтын төвөөс хамтран зохион байгуулсан TOEFL JUNIOR шалгалтын үндэсний сургагч багш бэлтгэх хөтөлбөрт 2 багш хамрагдаж, TOEFL JUNIOR шалгалтыг орон нутагт зохион байгуулах эрхтэй болсон. Англи хэлний 10-р ангийн 30 сурагчийг сонгон 3 жилийн хугацаатай “Нэг мөрөөдөл” эрчимжүүлсэн сургалт зохион байгуулж ахлах ангиа төгсөхдөө гадаадын их дээд сургуульд хүлээн зөвшөөрөгдсөн шалгалтын оноотой төгсөнө гэсэн үр дүн хүлээж байна.

- Хүүхдийг ивээх сан болон Дэлхийн Банкны санхүүжилтээр “Орон нутгийн өсвөр үеийнхэнд энтрепренершипд суурилсан хувь хүний ур чадвар олгох” төслийн хүрээнд 4 сумын 423 хүүхэд залуучуудыг сургаж, үүнээс 390 нь сургалтаа амжилттай төгссөн. Түүнчлэн Хүүхдийг ивээх сангийн Сүхбаатар аймаг дахь салбараас уг төслийн үйл ажиллагааг сайжруулж зорилгоор Эрдэнэцагаан, Онгон, Баяндэлгэр, Мөнххаан сумдад 2 удаа тэтгэлэгт уралдаан зохион байгуулж, 202 хүүхэд 43 төсөл бичиж, 92 суралцагчийн 43 төсөл дэмжигдэн, амжилттай хэрэгжиж байна. Ийнхүү ерөнхий боловсролын сургуулийн болон насан туршийн боловсрол төвийн суралцагчдад нэг төсөлд дунджаар 1000 долларын санхүүжилт олгосон бөгөөд аймгийн хэмжээнд нийт 53.2 сая төгрөгийн төсөл амжилттай хэрэгжиж, “Намрын ногоон өдрүүд үзэсгэлэн худалдаа”-ны үеэр дээрх төслийн хүрээнд хийгдсэн бүтээл, бүтээгдэхүүний үзэсгэлэн гаргасан.

- Олон Улсын Ротари сангийн хөрөнгө оруулалтаар Монгол Улсын хэмжээнд элэгний хавдрын эрт илрүүлэг үзлэгийг зохион байгуулах 2 дахь аймгаар Сүхбаатар аймаг сонгогдсон бөгөөд энэхүү “Вируст гепатит, элэгний хавдрыг эрт илрүүлэх төсөл”-ийн төсөл нь эрүүл мэндийн даатгалгүй, хөдөөгийн алслагдсан цэгт амьдарч байгаа, зорилтот бүлгийн иргэдийг элэгний хавдрын эрт илрүүлэг үзлэг шинжилгээнд хамруулах, эмчлэх, хяналтад авах зорилготой юм. Уг төслийн хүрээнд Хавдар судлалын үндэсний төв, Халдварт өвчин судлалын үндэсний төв, Улсын нэгдүгээр төв эмнэлэг, Монгол-Японы хамтарсан эмнэлэгүүдийн нарийн мэргэжлийн эмч нар 4 багт хуваагдан нийт 49 хоногийн турш тус аймгийн 12 сумын 3458 иргэнийг элэгний хавдрын илрүүлэг шинжилгээнд хамруулж, хавдрын сэжигтэй 43 тохиолдлыг илрүүлэн онош тодруулах, баталгаажуулах зорилгоор Хавдар судлалын үндэсний төвд илгээсэн. Уг үзлэгээр ELISA болон хурдавчилсан шинжилгээний аргаар гепатитийн В, С вирусын халдвар илрүүлэх шинжилгээг 3458 хүнд хийсэн бөгөөд үүнээс 452 хүн буюу 13.1 хувьд гепатитын В вирусын архаг халдвар, 201 хүн буюу 5.8 хувьд элэгний С вирусийн эсрэг бие эерэг илэрч, 14 хүн буюу 0.4 хувь нь элэгний В, С вирусийн хавсарсан халдвартай байна. Үзлэг шинжилгээний явцад нийт 2882 хүнд хэвлийн хэт авиан шинжилгээ хийсэн ба 1795 хүнд гепатологич эмч үзлэг хийн зөвлөгөө өгсөн. 1333 хүнд элэгний хатуурлын зэрэг тодорхойлох шинжилгээ хийснээс 659 хүн хэвийн, 403 хүнд элэгний сорвижилт, 61 хүн элэгний хатууралтай оношлогдсон байна.

- Улс, орон нутгийн санхүүжилтээр өрх сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд билиметр 11, дулаан ширээ 12, фотоаппарат 10, нярайн пульсоксиметр 15, 36,9 сая төгрөгний өртгөг бүхий ургийн доплер, хүчилтөрөгч өтгөрүүлэгч,

пульсоксиметр бусад шаардлагатай тоног төхөөрөмжийг олгосон байна. Мөн Аймгийн нэгдсэн эмнэлгийн төрөх тасгийг “Link Hands for Hope” ТББ-ын 213.1 сая төгрөгийн өртөг бүхий төрөх, нярайн техник тоног төхөрөмжөөр хангалаа.

- Ази номхон далайн бүс нутгийн цогцлоох Японы сангийн буцалтгүй тусламжаар Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, Азийн хөгжлийн банкны хамтарсан төслийн хүрээнд нэг удаа 8 хүн хүлээн авах багтаамжтай, 177 м кв талбай бүхий “Түр хамгаалах байр”-ыг цагдаагийн газрын дэргэд байгуулж, магадлан итгэмжлэгдсэн “Үжин төв” ТББ-тай 2022 оны 05 дугаар сарын 20-ны өдөр “Хамтын ажиллагааны гэрээ”-г байгуулан ажиллаж байна. Түр хамгаалах байранд 2022 онд нийт 56 хохирогч үүнээс 25 насанд хүрэгчид, 31 хүүхдэд 1-31 хоногийн үйлчилгээ буюу нийт 716 хоногийн үйлчилгээ үзүүлээд байна. Уг түр хамгаалах байранд ирсэн үйлчлүүлэгчдэд аюулгүй байдлын хамгаалалт, суурь хэрэгцээг хангах, асран халамжлах, тайвшруулах зэрэг суурь үйлчилгээнүүдийг үзүүлэхээс гадна эрүүл мэндийн, нийгэм, сэтгэл зүйн, хууль, эрх зүйн, хүүхэд хамгааллын, нөхөн сэргээх, чадавхжуулах, холбон зуучлах зэрэг мэргэжлийн үйлчилгээнүүдийг үзүүлж харьяа хамтарсан багт нь холбон зуучилж, гэр бүлд нь эргэн нэгтгэж ажилласан байна. Мөн аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй хамтарсан багийн нарийн бичиг, багийн засаг дарга, мэргэжилтнүүдийг чадавхижуулах сургалтыг “Үжин” төрийн бус байгууллагатай хамтран зохион байгуулж, 150 гаруй гишүүдийг хамруулсан.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээг орон нутагт төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран гүйцэтгэж байна. Аймгийн Засаг даргын захирамжийн дагуу аймгийн хэмжээнд үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн бус байгууллагуудын хамтарсан ажлын хэсэг 12 сумдад ажиллан, уулзалт зохион байгуулж, сургалт, нөлөөллийн арга хэмжээг амжилттай зохион байгууллаа. Монголын Тусгай Олимпын хороо, Улаанбаатар Ротари Клуб, Мобиком Корпораци ХХК хамтран зохион байгуулж буй “Боломжийг Бүгдэд” төслийн хүрээнд 2022 оны 03 дугаар сарын 18-20-ний өдрүүдэд Дорнод аймагт зохион байгуулсан сургалт, уулзалт зөвлөгөөнд тус аймгийн төрийн аймгийн ТББ, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, тэдний эцэг эхийн төлөөлөл 60 гаруй хүн амжилттай оролцлоо. Дээрх сургалтад оролцсон төрийн болон төрийн бус байгууллагууд хамтран “Цацарсан хайр-Цалгисан итгэл” өдөрлөг арга хэмжээг Баруун-Урт суманд зохион байгуулж, 50 гаруй хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, тэдний эцэг эхийг хамруулав. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх, хөгжил оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх, төрийн бус байгууллагын санал, оролцоог дэмжих зорилгоор аймгийн хөгжлийн бэрхшээлтэй

иргэдийн чуулганыг 2022 оны 12 дугаар сарын 02-нд Баруун-Урт суманд зохион байгуулж, 13 сумын 70 гаруй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн оролцсон бөгөөд 2022 жилийн эцсийн байдлаар дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилт 40 хувьтай байна.

- Мерит төсөлтэй хамтран 600 гаруй албан хаагчдыг "Жендэрийн мэдрэмжтэй төсөвлөлт цахим сургалтад хамруулсаны зэрэгцээ 2 дахь шатны сургалтад 32 албан хаагчийг хамрууллаа. Дээрх сургалтад хамрагдсан албан хаагчид орон нутагт жендэрийн мэдрэмжтэй төсөвлөлтийг нэвтрүүлэх чиглэлээр 12 дэд төслийг амжилттай хэрэгжүүлж байна. 2022 оны 10-р сард Жендэрийн үндэсний хороо, Хүний эрхийн үндэсний комиссын ажлын хэсэг орон нутагт ажиллаж зөвлөн туслах үйлчилгээг үзүүлэн, орон нутагт хийгдэж буй бодлого арга хэмжээтэй танилцаж ажилласан.

Хүний эрхийн хангах үндэсний механизмд хамаарах төрийн байгууллага, бүх шатны иргэдийн хурал, засаг дарга, Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референт, иргэний нийгмийн байгууллагууд хүний эрхийг хангах чиглэлд тогтмол хамтран ажиллаж, аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн хурал, Засаг даргын зүгээс үйл ажиллагааг дэмжиж ирсэн бөгөөд 2022 онд тус аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй хуулийн байгууллагуудыг материаллаг баазыг бэхжүүлэх, техник тоног төхөөрөмжийн шинэчлэлд нийт 221 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллажээ. Тодруулбал: Аймгийн шүүхэд 20 сая, Аймгийн Цагдаагийн газарт 46.9 сая, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газарт 9.8 сая, Тагнуулын хэлтэст 5 сая, хилийн цэргийн ангиудад 140 сая төгрөгийн дэмжлэг үзүүлсэн байна. Түүнчлэн Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референтийн үйл ажиллагааг дэмжиж, тогтмол хамтран ажиллаж ирсэн бөгөөд DG товерын 5-р давхарт стандартын шаардлага хангасан ажлын өрөө тасалгаагаар хангаж, ажиллах орчин нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референттэй хамтран ажиллах хүрээнд Хүний эрхийн Үндэсний комисс Цагдаагийн газар, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газрууд санамж бичиг байгуулж, орон нутаг дахь хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх, санамж бичгийн хэрэгжилтийг хангах, алба хаагчдын хүний эрхийн талаарх мэдлэг боловсролыг дээшлүүлэх зэргээр хамтран ажиллаж байна. Энэ хүрээнд "Хорих байгууллага ба Хүний эрх", "Гэр бүлийн хүчирхийлэл ба Хүний эрх" сэдэв сургалтуудыг зохион байгуулсан. Мөн аймгийн төвийн Баруун-Урт сумын Засаг даргын тамгын газраас Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референттэй тогтмол хамтран ажиллаж ирсэн бөгөөд жил бүрийн 12 дугаар сарын 10 буюу "Олон улсын Хүний эрхийн өдөр"-ийг тодорхой арга хэмжээнүүдийг зохион байгуулахад

санхүүгийн дэмжлэг үзүүлдэг. Тухайлбар ерөнхий боловсролын сургуулийн сурагчдад хүний эрхийн чиглэлээр лекц унших, төрийн албан хаагчдын дунд “Хүний эрхийн театр” тэмцээнийг зохион байгуулах арга хэмжээнүүдийг хийж хэвшсэн. Уг тэмцээн нь орон нутагт тулгамдаж буй хүний эрхийн зөрчлийг сонгон авч жүжигчилсэн тоглолтоор илэрхийлэх, хууль тогтоомжийг уншиж судлан асуултад хариулах хэлбэрээр зохион байгуулагддаг. Түүнчлэн Хүний эрхийн Үндэсний комиссын Сүхбаатар аймаг дахь референт аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй иргэний нийгмийн байгууллагууд хамтран ажиллах хүрээнд жил бүр иргэний нийгмийн байгууллагуудын уулзалтыг зохион байгуулж, хамтран ажиллах төлөвлөгөө батлан, тогтмол мэдээлэл солилцох боломжийг бүрдүүлж чадсан.

Монгол Улсын Хүний эрхийн үндэсний комиссоос ирүүлсэн шаардлага, зөвлөмж, чиглэлийн биелэлтийг хангаж, тухай бүр хариуг эргэн мэдээлж хэвшсэн бөгөөд комиссын 2022 оны 01 дүгээр сарын 07-ны өдрийн 03/38 тоот албан бичгээр хүний эрхийн суурь зарчмыг зөрчиж ялгаварлан гадуурхалт, гэр бүлийн дарамт, хүчирхийлэл зэрэг олон сөрөг үр дагаврыг дагуулж болох “Дархан бэр” шалгаруулах, өргөмжлөх асуудлыг зохицуулсан журам, шийдвэр гаргах зэргээр орон нутагт хүний эрхийг зөрчсөн үйл ажиллагаа зохион байгуулахгүй байх талаарх Комиссын гишүүний зөвлөмжийг хүлээн авч, энэ талаар сумдад чиглэл хүргүүлж ажилласан.

Хоёрдугаар бүлэг. Хүний суурь эрхийг хангасан үйл ажиллагаа

2.1. Хувь хүний эрх чөлөө:

2.1.1. Амьд явах эрх: Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 3 дугаар зүйл, Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пактын 6 дугаар зүйлийн 1 дэх заалт, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 1 дэх заалтад хүний амьд явах эрхийг хуульчлан тогтоосон бөгөөд энэхүү эрх нь хүний хамгийн үнэ цэнэтэй чухал эрхийн нэгд тооцогддог. Өргөн утгаараа хүн наад захын хэрэгцээг хангахад чиглэгдсэн хоол хүнс, хувцас орон байр, аюулгүй орчин зэргийг өөрөө хангаж чадахгүй болсон тохиолдолд төрөөс зайлшгүй хангах, нөхцлийг бүрдүүлэх ёстой байдаг.

2019 оноос хойш дэлхий нийтэд тархсан Коронавируст халдвар "Ковид-19" цар тахалаас үүдэлтэй хүндрэлийг даван туулах, хүн амыг уг халдвараас хамгаалах асуудал тулгарч, энэхүү үйл ажиллагаанд нилээдгүй анхаарал, хүч хөдөлмөр зарцуулж ажиллалаа. Шинэ болон сэргэн тархаж буй халдвараас сэргийлэхэд салбар дундын хамтын ажиллагааг нэмэгдүүлэх зорилгоор 6 баг 21 бүлэг 118 төрийн албан хаагчийн бүрэлдэхүүнтэй багийг томилон бэлэн байдлыг

ханган хариу арга хэмжээг авч ажиллаж байна. Ковид-19 халдварын тохиолдлыг эмчлэхэд зориулж 44 орыг бэлтгэсэн бөгөөд цаашид эмнэлгийн бус нөхцөлд дэлгэх боломжтой 250 орыг төлөвлөн ажиллаж байна. 2022 оны 12 дугаар сарын 30-ны байдлаар эм тариа 27 нэр төрлийн 563 сая төгрөг /21-30 хоног/, эмнэлгийн хэрэгсэл 13 нэр төрлийн 19,1 сая төгрөг /14-21 хоног/, хамгаалах хувцас хэрэгсэл 10 нэр төрлийн 601 сая төгрөг /21-30 хоног/, ариутгал халдваргүйтгэлийн бодис 8 нэр төрлийн 24 сая төгрөг /10-14 хоног/, оношлуур 6675 ширхэг 73,5 сая /21-30 хоног/-ийн нөөцтэй байна. Дундаж хангалт 1 тэрбум 786.1 сая төгрөг /15-30 хоног/-ийн нөөцтэй байна.

Аймгийн нэгдсэн эмнэлэг, Уламжлалт анагаах ухааны эмнэлэг, өрх, сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд 109,7 сая төгрөгийн өртөг бүхий тоног төхөөрөмж, 567,6 сая төгрөгийн оношлуур, эм эмнэлгийн хэрэгслээр хангасан. Нийт 677,3 сая төгрөгний эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, оношлуур, тоног төхөөрөмжөөр хангаж нөөцийн хангалтыг нэмэгдүүлж ажилласан. Мөн улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хүчилтөрөгчийн бэсрэг үйлдвэрийг ашиглалтад орлуулан орон нутагтаа хүчилтөрөгч үйлдвэрлэж байна. Хариу арга хэмжээг зохион байгуулах чиглэлээр эрүүл мэндийн байгууллагуудад 32 удаа 796 хүнд цахим сургалт хийсэн. Түүнчлэн Аймгийн нэгдсэн эмнэлэгт коронавируст халдварыг илрүүлэх PCR-ийн шинжилгээ хийх орчин нөхцөлийг бүрдүүлж, 2021 оны 05 дугаар сарын 16-ны өдрөөс эхлэн орон нутагтаа PCR-ийн шинжилгээг хийж эхэлсэн. 2022 онд ПГУ-3766, тодорхойлох 4042, ялгах 2740 оношлуурыг татан тасралтгүй бэлэн байдлыг хангаж ажилласан.

Бичигт боомтод хилийн нэвтрэх цэгийн хариу арга хэмжээг сайжруулах, тандалтын нэгж байгуулах, эмч ажилчдын амьдрах байрыг бэлтгэх асуудлыг Онцгой комиссын хурлаар хэлэлцүүлэн, тогтмол 1 их эмч, 1 бага эмч ажиллуулахаар шийдвэрлэн бэлтгэл ажлыг хангаад байна. Эрүүл мэндийн яамнаас явуулын эмнэлэг, тоног төхөөрөмж шийдвэрлэгдсэн тохиолдолд нэгж байгуулах бусад бэлтгэлийг аймгийн зүгээс бүрэн хангасан.

Аймгийн төв дэх зочид буудал, сургуулийн дотуур байруудыг тусгаарлан ажиглах байр болгох, бэлтгэлийг хангаж тоог нэмэгдүүлэх хүрээнд Аймгийн засаг даргын 2022 оны 06 дугаар сарын 06-ны өдрийн А/294 тоот тушаалаар Онцгой байдлын газар, Мэргэжлийн хяналтын газар, Эрүүл мэндийн газар, Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар, Стандарт хэмжилзүйн газрын хамтарсан баг аймгийн засаг даргын орлогчоор ахлуулан Баруун-Урт сумын 9 буудалд Ковид-19 халдварын сэргийлэлт хяналт, буудлын стандарт, эрүүл ахуй халдвар хамгаалал

галын аюулгүй байдлын чиглэлээр ажиллаа. Аймгийн хэмжээнд 19 буудал үйл ажиллагаа явуулж байгаа бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд эдгээр буудлуудыг тусгаарлан ажилглах байраар ашиглах боломжийг бүрдүүлээд байна.

2.1.2. Өмгөөлөх ба өмгөөлүүлэх эрх:

Өмгөөлөх ба өмгөөлүүлэх эрх ийг хангах чиглэлээр Аймгийн засаг даргын тамгын газрын зүгээс Хууль зүйн туслалцааны төвийн Сүхбаатар аймаг дахь салбарын үйл ажиллагааг дэмжиж, тогтмол хамтран ажиллаж ирсэн бөгөөд тус салбарыг аймгийн Засаг даргын тамгын газрын байрны 1 давхарт стандартын шаардлага хангасан ажлын өрөө тасалгаа, тог цахилгаан, интернэт зэргээр хангаж, ажиллах орчин нөхцөлийг бүрдүүлсэн. Ингэснээр үйлчилгээний хүртээмж сайжирч, иргэд үйлчилгээ авахад илүү хялбар, түргэн шуурхай болсон. Тус салбар нь 2022 онд 280 иргэнд үнэ төлбөргүй хууль зүйн зөвлөгөө өгч, эрүүгийн 52 хэргийн 57 холбогдогчид /насанд хүрээгүй 2, эмэгтэй 6, хөгжлийн бэрхшээлтэй 1, бичиг үсэггүй 22 хүн/ өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлээд байна. Шүүхээр эцэслэн шийдвэрлэсэн эрүүгийн 215 хэргийн 43 хэрэг буюу 20 хувьд улсын өмгөөлөгч оролцсон бөгөөд үүнээс 14 хэрэг /32 хувь/ нь хүнд гэмт хэрэг эзэлж байна. Энэ онд шүүхийн болон шүүхийн өмнөх шатанд 4 хүнд холбогдох 3 эрүүгийн хэргийг хэрэгсэхгүй болгож шийдвэрлүүлсэн. Хууль зүйн туслалцааны төвийн тухай /Шинэчилсэн найруулга/ хууль 2022 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрөөс дагаж мөрдөж эхэлснээр тодорхой төрлийн эрүүгийн болон зөрчлийн хэргийн хохирогч, зарим төрлийн иргэний болон захиргааны хэргийн маргааны нэхэмжлэгчид өмгөөллийн үйлчилгээ үзүүлэх хууль зүйн боломж бий болсон бөгөөд энэ талаарх мэдээллийг орон нутгийн иргэдэд сурталчлан ажиллаж байна. Үүний хүрээнд 12 эрүүгийн хэргийн хохирогчид хууль зүйн зөвлөгөө өгч ажиллажээ.

2.1.3. Халдашгүй, чөлөөтэй байх, эрүү шүүлтээс ангид байх эрх:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 13-т “халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй. Хуульд заасан үндэслэл, журмаас гадуур дур мэдэн хэнийг ч нэгжих, баривчлах, хорих, мөрдөн мөшгих, эрх чөлөөг нь хязгаарлахыг хориглоно. Хэнд боловч эрүү шүүлт тулгаж, хүнлэг бус, хэрцгий хандаж, нэр төрийг нь доромжилж болохгүй. Баривчилсан шалтгаан, үндэслэлийг баривчлагдсан хүн, түүний гэр бүлийнхэн, өмгөөлөгчид нь хуульд заасан хугацаанд мэдэгдэнэ. Иргэний хувийн ба гэр бүл, захидал харилцааны нууц, орон байрны халдашгүй байдлыг хуулиар хамгаална” гэжээ. Хүний уг эрхийг хангах хүрээнд Аймгийн цагдаагийн газрын албан хаагчдын хүний эрхийн талаарх ойлголт, мэдлэгийг дээшлүүлэх, албан хаагчдад хүний эрхийн сургалт тогтмол

сургалт зохион байгуулах зорилгоор Хүний эрхий үндэсний комиссоос зохион байгуулсан “Хүний эрхийн сургагч багш” бэлтгэх сургалтад 1 албан хаагчийг хамруулж, сургагч багшаар бэлгэсэн ба “Дэлхийн хүний эрхийн төлөв байдал”, Монгол Улс дахь хүний эрхийн талаарх товч мэдээллийг цагдаагийн газрын нийт алба хаагчдад танилцуулж, сургалт зохион байгуулсан. Түүнчлэн цагдаагийн газраас аймгийн Прокторын газартай зохион байгуулсан зөвлөгөөний үеэр зөрчил шалган шийдвэрлэх болон мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах эрх бүхий 31 алба хаагчдад “Эрүү шүүлт тулгах гэмт хэргийн ойлголт, анхаарах асуудал” сэдвээр сургалт зохион байгуулсан. Алба хаагчдын мэргэжлийн ур чадварыг дээшлүүлэх, тэдний явуулж буй үйл ажиллагаанаас шалтгаалан хүний эрх зөрчигдөж болзошгүй нөхцөл байдлаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор 2022 онд мөрдөн шалгах болон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулах эрх бүхий нийт алба хаагчид “Цагдаагийн байгууллагын алба хаагчийн тодорхой үйл ажиллагаа явуулах журам”, “Гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн этгээдийг түр саатуулах”, Хүний эрүүл мэндийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийг шалгахад анхаарах асуудал”, “Мэдүүлгийг газар дээр шалгах ажиллагаа явуулахад анхаарах асуудал”, “Сэжигтнийг шүүхийн зөвшөөрөлгүй баривчлах үед анхаарах асуудал”, “Мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад гарч буй нийтлэг зөрчил”, “Шүүхээс буцсан хэрэгт мөрдөгчийн гаргасан алдаа”, “Тодорхой төрлийн гэмт хэргийн зүйчлэл, анхаарах асуудал”, “Мөрдөн шалгах тодорхой ажиллагаа явуулах журам” сэдвээр нийт 9 удаагийн сургалтад хамрагдаад байна.

Сүхбаатар аймаг дахь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар нь шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаанд хууль дээдлэх, хүний эрх, эрх чөлөө, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хүндэтгэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөвхөн хуульд зааснаар хязгаарлах, энэрэнгүй, шударга байх зарчмыг баримтлан иргэний, зөрчлийн, захиргааны хэргийн талаар гарсан шүүхийн шийдвэр, эрүүгийн хэргийн талаар гарсан шүүхийн шийтгэл тогтоол, шүүхээр баталгаажуулсан бусад байгууллагын шийдвэр, баривчлах, цагдан хорих шүүхийн шийдвэрийг гүйцэтгэн ажилладаг.

Тус газар нь цагдан хоригдсон хоригдогч болон хорих ял эдэлж байгаа хоригдлыг Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль болон бусад хууль, журмын хүрээнд гэмт хэрэг, зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх, тэдний аюулгүй байдлыг ханган хязгаарласнаас бусад эрх, эрх чөлөөг чөлөөтэй эдлүүлэн ажилласан. Энэ хүрээнд хоригдогсдын дунд Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан “Тэрбум мод үндэсний хөдөлгөөн”-тэй холбоотойгоор нэр бүхий 2 хоригдлыг “Мод тарьж ургуулах, арчлан хамгаалах, ойжуулалт, арга ойжуулалт”-

ын талаарх 3 хоногийн анхан шатны цахим сургалтад хамруулж, гэрчилгээ олгосон. Хоригдлуудад хөдөлмөрийн дадал олгох зорилгоор 2022 оны 10 дугаар сарын 14-ний өдрөөс 2022 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн хооронд Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төвийн “Авто засварчин”-ны сургалтад хамруулж, 2 дугаар зэргийн үнэмлэх олгосон ба суралцах хугацааны мөнгөн урамшуулал болох 147,000 (нэг зуун дөчин дөлөөн мянган) төгрөгийг тэдний нэрийн дансанд төвлөрүүлсэн.

Хоригдол, хоригдогч нарын эрхийг хангах, ахуй нөхцөлийг сайжруулах зорилгоор Сүхбаатар аймагт үйл ажиллагаа явуулж буй “Насан туршийн боловсролын төв”, “Улаан загалмайн хороо”, “Сүхбаатар аймаг дахь Төв номын сан”, “Гэр бүл, хүүхэд залуучуудын Хөгжлийн газар”-тай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсан. Дээрх байгууллагуудын дэмжлэг туслалцаатайгаар танхимын номын санд номын тавиур, номын хамтаар хүлээн авч, хоригдлын удаан хугацааны эргэлтийн байрны тохижилтод зориулан иж бүрэн ор, хувцасны тавиурын хамт байршуулсан. Дотоод нөөц бололцоогоо ашиглан хоригдлын удаан хугацааны эргэлт уулзалтын байрыг 2 сая төгрөгийн өртгөөр иж бүрэн засварласан. Мөн “Сүхбаатарын өнгө” сонинтой хамтран 7 хоногт нэг удаа хоригдол, хоригдогч нарт сонин олгохоор нэг жилийн гэрээг байгуулж, өдөр тутмын мэдээ, мэдээллийг хүргэж ажиллалаа. Сэжигтэн, яллагдагчийг баривчлах, цагдан хорих шийдвэрийг биелүүлэх ажиллагааны чиглэлээр 2022 онд цагдан хорих байранд шинээр цагдан хоригдсон 53 хоригдогчийг “Ковид-19” вирусийн халдварыг илрүүлэх түргэвчилсэн оношлуурын шинжилгээний бичгийг үндэслэн хүлээн авч, урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийж, хоригдогч тус бүрд эрүүл мэндийн карт нээн хүлээн авсан. Хорих байрны дотоод журамд заасны дагуу хоригдогч нарт урьдчилан сэргийлэх үзлэгийг 14 хоногт нэг удаа буюу давхардсан тоогоор 503 хоригдол, хоригдогчид урьдчилан сэргийлэх үзлэг хийж ажилласан. Сүүлийн 4 жилийн байдлаар харуул хамгаалалтын чиглэлээр хоригдол хоригдогчийн дундаас орголт, гэмт хэрэг, нас баралт, хөдөлмөр хамгааллын осол гэмтэл, хүний эрхийг аливаа хэлбэрээр зөрчсөн үйлдэл гаргалгүй ажиллаж байна.

Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажилагааны хувьд 2022 онд урьд оны үлдэгдэл 61 гүйцэтгэх баримт бичиг дээр шинээр 95 ялтанд холбогдох гүйцэтгэх баримт бичгийг хүлээн авч эрүүгийн шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулснаас 156 ялтны ялын биелэлтийг бүрэн хангасан. Ял эдлэхээс зайлсхийсэн үндэслэлээр 17 ялтны ялыг хорих ялаар солиулсан. Торгох ялын нийт 79,848,000 төгрөгийн биелэлтийг хангаж, улс орон нутгийн төсөвт оруулжээ. Албадлагын

арга хэмжээ, хөрөнгө орлого хураах, эрх хязгаарлах, үүрэг хүлээлгэх албадлагын арга хэмжээний 94 этгээдэд холбогдох биелэлтийг цаг үеийн нөхцөл байдалтай уялдуулан хяналтыг тасралтгүй үр дүнтэй зохион байгуулан ажилласан бөгөөд хөрөнгө орлого хураах албадлагын арга хэмжээний хүрээнд шүүхийн шийдвэрт заасан 18 хөрөнгийг мөнгөөр болон эд хөрөнгөөр хурааж, төрийн холбогдох байгууллага, улсын орлогод хүлээлгэн өгсөн. Хорихоос өөр төрлийн ял эдлүүлэх ажиллагааны чиглэлээр ял завшсан, оргон зайлсан этгээд байхгүй, ял албадлагын арга хэмжээний биелэлт 100 хувь, прокурорын байгууллагаас энэ чиглэлээр удаа дараа хяналт шалгалт хийсэн бөгөөд ял эдлүүлэх ажиллагаанд прокурорын шаардлага, зөвлөмж аваагүй болно.

2.1.4. Хохирол нөхөн төлүүлэх эрх:

Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, Иргэний улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт, Монгол Улсын Үндсэн хууль зэрэг хүний эрхийн баримт бичгүүдэд тусгагдсан хувь хүний эрхийн нэг болох хохирол нөхөн төлүүлэх эрхийг хангах хүрээнд шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрийн биелэлтийг хангаж ажилласан бөгөөд нийт 773 гүйцэтгэх баримт бичгээс төлбөрийн биелүүлбэл зохих 507 гүйцэтгэх баримт бичгийн 6,044,751,400 төгрөгийн материалд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааг явуулж, 461 гүйцэтгэх баримт бичгийн 1,758,680,700 төгрөгийн төлбөрийг хэсэгчлэн болон бүрэн төлүүлж, 2022 оны шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагааны бодит биелэлт 67.3 хувьтай байна. Үүнээс хүүхдийн тэтгэлэгтэй төлөхтэй холбоотой 266 гүйцэтгэх баримт бичгийн 763,775,800 төгрөгийн материалд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулж, хэсэгчлэн 148 гүйцэтгэх баримт бичгийн 75,521,900 төгрөгийг төлүүлж, 23 гүйцэтгэх баримт бичгийн 485,091,700 мянган төгрөгийг дуусгавар болгон нийт 560,613,600 төгрөгийг биелүүлэн ажилласан. Үлдэгдэл төлбөр тэтгэлгийн 243 гүйцэтгэх хуудасны 276,246,0 мянган төгрөгийн материалд шийдвэр гүйцэтгэх ажиллагаа явуулж байна.

Төсөвт байгууллагад төвлөрүүлэх 94 гүйцэтгэх баримт бичигт ажиллагаа явуулснаас улс, орон нутгийн орлогод оруулах 28,168,900 төгрөгийн төлбөрийг улсын төсөвт төвлөрүүлжээ. Иргэний шийдвэр гүйцэтгэлийн чиглэлээр 2022 оны байгууллагын гүйцэтгэлийн төлөвлөгөөнд “Улсын дундаж үзүүлэлтээс бууруулахгүй байх” гэсэн зорилт дэвшүүлэн төлөвлөсөн бөгөөд улсын дундаж үзүүлэлтийг 30 орчим хувиар давуулан биелүүлсэн үзүүлэлттэй байна.

2.2. Улс төрийн эрх, эрх чөлөө:

2.2.1. Өргөдөл, гомдлоо гаргаж, шийдвэрлүүлэх эрх:

Засаг даргын Тамгын газрын даргын 2017 оны А/35 дугаар тушаалаар батласан Нутгийн захиргааны байгууллагын албан тушаалтнуудын иргэдийг хүлээн авч уулзах цагийн хуваарийн дагуу иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын төлөөллийг хүлээн авч уулзан тэдний санал хүсэлт, өргөдөл гомдлыг хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэн ажиллаж байгаагийн зэрэгцээ иргэдийн санал хүсэлтийг нээлттэй утас 70510111 дугаарын утсаар, мөн цахимаар хүлээн авч холбогдох хууль, дүрэм журмын дагуу шийдвэрлэж байна. “Иргэдээс төрийн байгууллага, албан тушаалтанд гаргасан өргөдөл, гомдол шийдвэрлэх тухай” хууль, Засгийн газрын 2005 оны 67 дугаар тогтоолын дагуу аймаг, сумдын Засаг даргын Тамгын газар, аймгийн Засаг даргын эрхлэх асуудлын хүрээний агентлагуудаас 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн нийт төрийн захиргааны байгууллагад 17401 өргөдөл гомдол, санал хүсэлт, талархал ирсний 17165 өргөдөл, гомдлыг хуулийн хугацаанд шийдвэрлэсэн бөгөөд шийдвэрлэлт 98,2 хувийн үзүүлэлттэй, хугацаа болоогүй 236 өргөдөлийн үлдэгдэлтэй байна. Аймгийн хэмжээний нийт төрийн захиргааны байгууллагад иргэдээс хандаж гаргасан өргөдлийг агуулгаар нь ангилахад Нийгмийн даатгал, Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний хэлтэст хандаж гарсан өргөдөл, хүсэлт зонхилжээ.

2022 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн Засаг даргад хандаж 100 өргөдөл, гомдол ирснээс мөнгөн тусламж үзүүлэх зайлшгүй шаардлагатай 29 иргэний эмчилгээний зардалд 27 сая 900 мянган төгрөгний дэмжлэг үзүүллээ. Тайлант хугацаанд Засгийн газрын иргэд олон нийттэй харилцах 11-11 төвөөр дамжин ирсэн 29 өргөдөл, гомдол, 4 талархалыг хугацаанд нь шийдвэрлэж хариуг өгсөн. Аймгийн нийт төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд хандаж иргэдээс ирүүлсэн өргөдөл гомдлын шийдвэрлэлтийн байдлыг нэгдүгээр, өргөдлийг ирүүлсэн хэлбэрээр нь ангилан хоёрдугаар, нийт өргөдлийн агуулга болон зонхилж байгаа асуудлыг гуравдугаар хүснэгтэд тус тус харуулав.

Иргэдээс Сүхбаатар аймгийн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд хандаж гаргасан өргөдөл гомдлын шийдвэрлэлтийн байдал /2022 оны жилийн эцсийн байдлаар/

Хүснэгт 1

№	Байгууллагын нэр	Нийт ирсэн өргөдөл гомдлын тоо	Шийдвэрлэж хариу өгсөн	Бусад байгууллагад шилжүүлсэн	Хугацаа хэтрүүлэн шийдвэрлэсэн	Хугацаа болоогүй	Шийдвэрлэлтийн хувь
1	Аймгийн ЗДТГ	100	98	-	-	2	98

2	Агентлаг	14165	13994	-	-	171	98,7
3	Сумд	3136	3073	-	-	63	98
	Дүн	17401	17165	-	-	236	98,2

Иргэдээс Сүхбаатар аймгийн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд хандаж гаргасан өргөдөл гомдол, санал хүсэлт /2022 оны жилийн эцсийн байдлаар/

Хүснэгт 2

№	Байгууллагын нэр	Нийт ирсэн өргөдөл гомдлын тоо	Үүнээс:				
			Бичгээр	Цахим хэлбэрээр	Утсаар хандсан	Биечлэн уулзсан	Бусад
1	Аймгийн ЗДТГ	100	69	29	2	-	-
2	Агентлаг	14165	13802	339	24	-	-
3	Сумд	3136	2608	63	67	398	-
	Дүн	17401	16479	431	93	398	-

Иргэдээс Сүхбаатар аймгийн төрийн захиргааны байгууллага, албан тушаалтанд хандаж гаргасан өргөдөл гомдол, санал хүсэлтийн агуулга /2022 оны жилийн эцсийн байдлаар/

Хүснэгт 2

1	Нийт 17401 өргөдөл, гомдол, хүсэлт, талархал ирснээс:1. Хүсэлт –12487 2. Өргөдөл - 4869 3.Санал - 8 4. Гомдол - 32 5. Талархал - 5		
	1. Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний асуудлаар	6554	37,6
	2. Нийгмийн даатгалтай холбоотой	5252	30,1
	3. Газартай холбоотой	1290	7,4
	4. Татварын байцаагчтай холбоотой асуудлаар	306	1,7
	5. Буцалтгүй тусламж, тэгэмж, гэр хүссэн	298	1,7
	6. Бусад асуудлаар	3701	21,2
	Нийт - 17401		

2.4.2. Сонгох, сонгогдох эрх:

Сонгууль, сонгуулийн хууль тогтоомжийн талаар мэдлэг олгох, сонгох, сонгогдох эрхээ хэрэгжүүлэхийн ач холбогдлыг ойлгуулах замаар сонгогчдын боловсрол олгож, тэдний идэвх оролцоог нэмэгдүүлэх, жендерийн талаарх хэвшмэл буруу ойлголтыг өөрчилж, зөв ойлголттой, мэдрэмжтэй болгох зорилгын хүрээнд Сонгуулийн ерөнхий хорооны Мэдээлэл, судалгаа, сургалтын төвийн Сүхбаатар аймгийн сургагч багш нар “Анги хичээлийн системийн арга хэлбэр”-ийг ашиглаж “Хариуцлагатай сонгогч” хичээлийг аймгийн төвийн ерөнхий боловсролын 4 сургууль, Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн сургуулиас жендерийн эрх тэгш байдлыг харгалзан тус бүр 5 сурагчдыг хамруулан нийт 25 сурагчдад 10 дугаар сарын 14-15-ны өдрүүдэд зохион байгуулж явууллаа. Сургалт зохион байгуулсан арга хэлбэрийн хувьд Мөрийн хөтөлбөр, Ухуулга сурталчилгаа,

Хариуцлагатай сонгогч сонгуулийн өдөр юу хийх бэ? хичээлүүдийг бататгаж сонгууль өгөх дарааллаар дадлага ажил хийлгэсэн нь сурагчдад их сонирхолтой байсан.

2.3. Өмчлөх эрх:

2.3.1. Газар өмчлөх эрх:

2022 онд сумдын тухайн жилийн газар зохион байгуулалтын төлөвлөгөөнд Сүхбаатар аймгийн хэмжээнд 1239 нэгж талбар 103.57га газрыг өмчлүүлэхээр тусгагдан батлагдсан бөгөөд үүнээс 2022 оны 11 дүгээр сарын 23-ны байдлаар 224 нэгж талбарын 19.74 га газрыг өмчлүүлээд байна. Мөн дэд бүтцийн хангамжид тулгуурлан иргэнд газар өмчлүүлэх боломжтой газрын нөөцийг тогтоож, газрыг өмчлүүлэх чиглэлээр Баруун-Урт сумын 6 дугаар багийн Дөрвөлжийн энгэрийн эхний 2 эгнээг дулаан хангамжинд холбох нөхцлийг бүрдүүлэхээр зураг төслийн ажлыг "Ричвелл инженеринг" ХХК-аар гүйцэтгүүлсэн ба ажлын гүйцэтгэгч сонгон шалгаруулахаар тендер шалгаруултын шатанд явж байна. Эко хороолол шинэ суурьшлын бүсэд байрлах айл өрхүүд инженерийн шугамд бүрэн холбогдсон. Тус сумын 1-р багийн Амгалан хорооллыг дахин төлөвлөлтөд оруулах төслийн хүрээнд гэрээний дагуу Ланд овер ХХК хэсэгчилсэн төлөвлөгөөний ажлыг хийж гүйцэтгэж байгаа ба иргэдийн санал асуулга болон дахин төлөвлөлтийн судалгааны ажлыг хийж гүйцэтгэн зургийн ажлын даалгаварыг боловсруулан ажиллаж байна.

2.3.2. Өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг ба урьдчилан сэргийлэх ажиллагаа:

Сүхбаатар аймгийн хэмжээнд 2022 онд нийт 511 гэмт хэрэг бүртгэгдсэнээс 298 буюу 58.3 хувийг иргэдийн өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэрэг эзэлж байна. Тайлант онд бүртгэгдсэн иргэдийн өмчлөх эрхийн эсрэг 298 гэмт хэргийн улмаас иргэдэд 1835 сая төгрөгийн хохирол учирснаас хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд 641 сая төгрөгийн хохирлыг нөхөн төлүүлж, иргэдийн зөрчигдсөн эрхийг сэргээсэн байна.

Мөн өмчлөх эрхийн эсрэг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх зорилгоор 2022 онд “Ноолуур”, “Хяналтын камер”, “Шийдвэрлэлт”, “Зочид буудал”, “Бод мал”, “Ченж цуглуулагч”, “Дайчилгаа”, “Хяналт шалгалт”, “Илрүүлэлт-Оргодол-2022”, “Мал мах-2022” зэрэг 10 удаагийн нэгдсэн болон хэсэгчилсэн арга хэмжээг аймгийн хэмжээнд зохион байгуулж тус аймгийн 3-6 сумын нутаг дэвсгэрийг дамнасан 330 сая төгрөгийн хохиролтой, олон холбогдогчтой малын хулгайн гэмт хэргийг илрүүлсэн.

2.4. Нийгэм соёлын эрх:

2.4.1. Эрүүл мэндээ хамгаалуулах эрх:

Хүн бүр хүний зэрэгтэй аз жаргалтай амьдрах болон бусад эрх, эрх чөлөөгөө эдлэхэд зайлшгүй шаардлагатай эрх бол “Бие бялдарын болон сэтгэл санааны хувьд хүрч болох дээр түвшинд эрүүл байх эрх” юм. Энэхүү эрхийг хүний эрхийн Түгээмэл Тунхаглал, Эдийн засаг, нийгэм соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт, Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хүний эрхийн олон улсын болон дотоодын хууль тогтоомжоор баталгаажуулсан байдаг. Уг эрхийн агуулгад эрүүл мэндийн зохистой үйлчилгээгээр цаг хугацаанд нь үйлчилүүлэх, төрөл бүрийн эмчилгээний тоног төхөөрөмж, эм, эмнэлэг, үйлчилгээний нөхцлөөр хангагдсан байх, эрүүл байх боловсрол мэдээлэ авах боломж, эрүүл мэндтэй холбоотой шийдвэрт хүн амыг оролцуулах асуудлууд багтаж байна. Сүхбаатар аймгийн эрүүл мэндийн салбар нь “хэнийг ч орхигдуулахгүй байх зарчмын” дор аймгийнхаа нийт хүн амд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэн ажилладаг. Нийт 55 эрүүл мэндийн байгууллагатай, үүнд анхан шатны эрүүл мэндийн төв 14, төрөлжсөн нарийн мэргэжлийн эмнэлэг 2, хувийн хэвшлийн ортой эмнэлэг 3, эм ханган нийлүүлэх төв 2, эмийн сан 34 үйл ажиллагаа явуулж байна. Хүн амын эрүүл мэндийг хамгаалах, эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээний чадавхийг бэхжүүлэх зорилгоор 2022 онд авто машин, барилга байгууламж, тоног төхөөрөмжинд улс, орон нутгийн төсвийн хөрөнгө оруулалт 8.1 тэрбум төгрөгийг зарцуулсан. Хүний нөөцийн хангалтыг нэмэгдүүлэх, эмч ажилчдын нийгмийн баталгааг хангах зорилгоор эрүүл мэндийн салбарын ажилчдад нэмэгдэл, урамшуулал, буцалтгүй тусламж нэг тэрбум төгрөг, оюутны тэтгэлэг, байр орон сууцны тэтгэлэгт нийт 120,0 сая төгрөгийг тус тус зарцуулжээ.

Эмнэлгийн яаралтай тусламжийг тухайн нутаг дэвсгэрт байгаа эрүүл мэндийн байгууллага харьяалал харгалзахгүйгээр үзүүлж байгаа ба 2022 онд нийт үзлэг 265545, үүнээс урьдчилан сэргийлэх үзлэг 72496 буюу 27.3 хувьтай, түргэн тусламжийн дуудлага 17949, аймгийн хэмжээн нийт 1112 эх амаржсан. Нийт халдварт өвчин 10000 хүн амд 824.0, үүнээс коронавируст халдвар 739.8, жирэмсний эрт хяналтын хувь 88.5, жирэмснээс сэргийлэх арга хэрэглээний хувь 55.3 хувийг тус тус эзлэж байна.

Улсын төсвийн 1.1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт Эрүүл мэндийг дэмжих төвийг байгуулж, “Хүн амын нас, эрүүл мэндийн эрсдэлд суурилсан зонхилон тохиолдох халдварт болон халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэг үзлэг шинжилгээ, оношлогоонд иргэдийг

хамруулах ажлыг хэрэгжүүлж байна. 2022 онд эрт илрүүлэг үзлэг, шинжилгээнд 15643 иргэн буюу аймгийн нийт хүн амын 24 хувийг хамруулсан байна.

Иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах чиглэлээр хийсэн онцлох ажлуудаас дурдвал: “Эрүүл Сүхбаатарчууд” төслийг 2022 оноос эхлүүлсэн бөгөөд 2 жилийн хугацаанд эрүүл мэндийн даатгалгүй, хөдөөгийн алслагдсан цэгт амьдарч байгаа зорилтот бүлгийн иргэдийг эрт илрүүлэг үзлэг шинжилгээнд хамруулах зорилготой төсөл юм. 2022 оны 8 дугаар сараас эхлэн эхний ээлжинд хүн ам олонтой Баяндэлгэр, Онгон, Эрдэнэцагаан, Мөнххаан сумдыг сонгон, 1119 иргэнийг үзлэг шинжилгээнд хамруулсан байна. Энэ үзлэг шинжилгээнд 2022 онд орон нутгийн хөрөнгө оруулалт 33,6 сая төгрөгийг зарцууллаа.

Явуулын тусламж үйлчилгээ нь хөдөөгийн алслагдсан цэгт амьдарч байгаа иргэдэд нарийн мэргэжлийн тусламж үйлчилгээг газар дээр нь үзүүлэх зорилготой бөгөөд орон нутгийн санхүүжилтээр сүүлийн 9 жил дараалан уг үйл ажиллагааг зохион байгууж ирсэн. Энэ хугацаанд давхардсан тоогоор 150,000 үзлэг хийж, БЗДХ, ХДХВ/ДОХ/, тэмбүүгийн халдварын илрүүлэг шинжилгээг 75 удаа, 15-49 насны 87799 хүнд шинжилгээ хийж, 680/42.5% тэмбүү илрүүлсэн.

“Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн төлөө хамтдаа “аяныг эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн дундаж наслалтын зөрүүг багасгах, эрэгтэйчүүдийн эрт илрүүлэг, урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор зохион байгуулсан. Уг аяны хүрээнд урьдчилан сэргийлэх үзлэгт 4723, В вирус илрүүлэх шинжилгээнд 1933, В гепатитын эсрэг вакцин 1173, сургалт, сурталчилгаанд 2860 хүн хамрагджээ.

Монгол Улсын үндэсний товллын дагуу 8 төрлийн вакциныг 0-15 хүртэлх насны хүүхдүүд хийж байна. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар сүрьеэгийн эсрэг вакцин 99.8 хувь, В гепатит 99,8 хувь, халдварт саагийн эсрэг вакцин 98.9 хувь, тавт вакцин 98.8 хувь, УГУ вакцин 98.6 хувь, А гепатит 98.8 хувь, Пневмококкийн эсрэг вакцин 98.8, сахуу татрангийн эсрэг вакцин 98 хувьтай тус тус хамрагдсан. Цаг үеийн нөхцөл байдалтай холбоотойгоор 2022 онд коронавируст халдвар 739.8 /10000 хүн амд/ бүртгэгдэж коронавируст халдварын эсрэг дархлаажуулалтын нэгдүгээр тунд 91.6 хувь, хоёрдугаар тунд 88.4 хувь, гуравдугаар тунд 65.2 хувьтай тус тус хамрагдсан. Хөгжлийн бэрхшээлтэй 2225 насанд хүрэгчид, 247 хүүхдийг эмнэлэг хөдөлмөр магадлах комиссын хурлаар оруулж хөдөлмөрийн чадвар алдалтын хувь тогтоосон байна. Эрүүл мэндийн байгууллагууд 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар давхардсан тоогоор 381041 иргэнд эрүүл мэндийн сургалт сургалталчилгааг хүргэсэн байна .

2.4.2. Сурч боловсрох эрх:

Боловсрол нь хүний суурь эрхийн нэг бөгөөд бусад эрх, эрх чөлөөг хангах үндэс суурь болдог. Сурч боловсрох эрхийн агуулгад хүн бүрт бага боловсролыг заавал, үнэ төлбөргүй олгох, үнэ төлбөргүй боловсрол олгох шаардлагатай арга хэмжээг авах замаар техникийн болон тусгай мэргэжлийн боловсролыг оролцуулан дунд боловсролыг нийтэд хүртээлтэй болгох, авьяас чадвартай нь уялдуулан хүн бүрт дээд боловсрол эзэмших боломж адилхан хүртээлтэй олгох, хүүхдэд олгох боловсролын чиглэлийг сонгоход эцэг эх давуу эрх эдлэх, төрөөс тогтоосон шаардлагыг хангаж байгаа тохиолдолд хувь этгээд буюу байгууллагаас сургууль байгуулах, анхан шатны боловсролгүй буюу бага сургууль төгсөөгүй хүмүүс боловсролын анхан шатны мэдэгдэхүүнтэй болгох явдлыг дэмжих, эрчимжүүлэх зэрэг ойлголт ордог бөгөөд уг эрхийг хангах, хэрэгжүүлэхэд төрийн үүрэг хариуцлага чухлаар тавигддаг. Сурч боловсрох эрхийн талаар төрийн хүлээх үүргийг Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн хорооны 13 дугаар зөвлөмжид хүн бүрт боловсрол олгохын тулд боловсрол нь боломжтой, хүртээмжтэй, хүлээж авахуйц, амьдралд тохирохуйц байх гэсэн 4А-гийн зарчмаар тайлбарласан байдаг. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйийн 7 дахь заалтад сурч боловсрох эрхийг баталгаажуулж, төрөөс бүх нийтийн ерөнхий боловсролыг үнэ төлбөргүй олгох, иргэд төрөөс тавих шаардлагад нийцсэн хувийн сургууль байгуулан ажиллуулж болохыг заасан. Түүнчлэн Боловсролын тухай, Сургуулийн өмнөх боловсролын тухай, Бага дунд боловсролын тухай, Дээд боловсролын тухай, Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тухай хуулиуд болон тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн хүрээнд сурч боловсрох эрхийг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулсан байна.

Сүхбаатар аймгийн хэмжээнд 16 ерөнхий боловсролын сургууль, 24 цэцэрлэг, 13 дотуур байр, насан туршийн боловсрол төв, мэргэжил сургалт, үйлдвэрлэлийн төв боловсролын үйлчилгээг хүргэж, **боловсролын хүртээмж ... хувьтай байна.** Аймгийн төв Баруун-урт хотод Ерөнхий боловсролын 4 сургууль, сумдад 11 сургууль бүрэн дунд боловсролын үйлчилгээг үзүүлж байна. Ерөнхий боловсролын сургуульд 13,783 хүүхэд суралцаж нэг бүлэгт дунджаар 29.9, суралцагч, үүнээс сумдын сургуульд дунджаар 20.8-32.3, аймгийн төвийн сургуулиудад 30.1-35.8 суралцагч суралцдаг. Бүх сургуулиуд дижитал хэрэглэгдэхүүн, онлайн сургалтын орчинг бүрдүүлсэн.

Аймгийн хэмжээнд 24 хүүхдийн цэцэрлэгт 4,578 хүүхдийг цэцэрлэг, 1038 хүүхдийг хувилбарт сургалтаар сургаж сургуулийн өмнөх боловсрол олгож байна.

Бичигт боомтонд 50 хүүхдийн цэцэрлэг, Онгон, Эрдэнэцагаан сумдад отрядын цэцэрлэгүүд болон салбар цэцэрлэгүүд ажилладаг. Нэг бүлэгт байх хүүхдийн тоо дундажаар 31.1 байна. Цэцэрлэгүүд мэргэжлийн багшаар 100 хувь хангасан. Сургуулийн өмнөх боловсролд 618 багш хамрагдаж байгаагаас 331 буюу 53.5 хувь нь үндсэн болон туслах багш нар юм. Аймгийн төв Баруун-Урт суманд 11 цэцэрлэг үйл ажиллагаа эрхэлдэг бөгөөд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг тусгай анги бүлгээр сургаж сэргээн засах үйлчилгээ болон сургуулийн өмнөх боловсрол олгож байна.

Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв нь ШУТИС-ийн Сүхбаатар аймаг дахь Технологийн сургуулийн харъяанд 2004 оноос Мэргэжлийн боловсрол сургалтын үйл ажиллагааг эхлүүлж байсан ба Монгол Улсын Засгийн газрын 2013 оны 05 дугаар сарын 04-ний өдрийн 161 дугаар тушаалаар Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв болж өөрчлөгдсөн. Сүхбаатар аймаг дахь Мэргэжлийн сургалт үйлдвэрлэлийн төв нь 51 багш ажилчидтай, 24 мэргэжлээр сургалт зохион байгуулах эрхтэй ба 2022-2003 онд 447 суралцагч хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтээр улсын болон орон нутгийн бүтээн байгуулалтад шаардлагатай барилгын засал чимэглэлч, барилгын өрөг угсрагч, барилгын цахилгаанчин, барилгын сантехникч, гагнуурчин, модон эдлэлийн мужаан, гар урлал, гоо засалч, тогооч, оёдолчин, ойжуулагч, төмөр замын замчин зэрэг 12 мэргэжлээр суралцаж байна. Дотуур байранд хөдөө сумдаас элссэн 75 суралцагч амьдарч байна. Төгсөгчдийн ажил эрхлэлт 2022 оны байдлаар 71.5% буюу өмнөх оноос 3.5%-иар өссөн. Нийт 21 багштайгаас 70 гаруй хувь нь магистр зэрэгтэй, 80 орчим хувь нь мэргэжлийн зэрэгтэй, 1 зөвлөх багштайгаар сургалтын үйл ажиллагааг зохион байгуулж байна. Аймаг орон нутгийн бүтээн байгуулалт болон аймгийн засаг даргын 2020-2024 оны мөрийн хөтөлбөрийн хүрээнд төмөр замын замчин болон ойжуулагч мэргэжлийн ангиудыг шинээр нээж, шаардлагатай боловсон хүчнийг бэлтгэж эхэлсэн. Мөн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн санаачилсан Тэр бум үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын захиалгаар ойжуулалтын анги шинээр нээж сум бүрээс иргэдийг хамруулан сургаж байна. Орон нутагт үйлдвэрлэлийн осол, Мэргэжлээс шалтгаалах өвчлөлийг бууруулах зорилгоор хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн сургалтанд 2018 оноос хойш 1149 иргэнийг хамруулаад байна. Одоо үйл ажиллагаа явуулж байгаа хичээлийн байр элэгдэлд ихээр орсон тул барилгын газрын асуудал болон зураг төсвийн санхүүжилт 165,0 сая төгрөгийг Аймгийн Засаг даргын Тамгын газраас шийдвэрлэн Баруун-Урт сумын 7-р багт 3.7 га газарт хичээлийн байр, дадлагын байр, спорт

заал, урлагын заал, дотуур байр болон гадна орчны тохижолтыг иж бүрнээр нь шийдсэн цогцолбор барилга барихаар бэлтгэл ажлууд хийгдэж дуусч байна.

Насан туршийн боловсрол төв, 13 сумын насан туршийн боловсролын нэгжээр дамжуулан эдийн засгийн олон талт шалтгааны улмаас боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж чадахгүй байгаа хүүхэд, залуучууд боловсрол нөхөн олгох хөтөлбөрөөр бага, суурь боловсролы сургалт, хичээлийг хувилбарт хэлбэрээр, хувь хүний хөгжил, харилцаа, санхүүгийн боловсролын сургалтыг иргэдийн хэрэгцээг тодорхойлон тасралтгүй зохион байгуулан ажилладаг. Насан туршийн боловсрол төвийн дүйцсэн хөтөлбөрөөр суралцсан суралцагчдыг мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төв, ерөнхий боловсролын сургуулиудад шилжүүлэн сургаж бүрэн дунд, мэргэжлийн боловсролыг олгодог.

Сүхбаатар аймгийн Боловсрол, шинжлэх ухааны газар Итали улсын ASIA MONGOLIA төрийн бус байгууллагтай хамтран “Орон нутгаас Дэлхийд” төслийг дараах 3 үе шаттай хэрэгжүүлэж байна. Үүний хүрээнд Ерөнхий боловсролын 13 сургуулийг ухаалаг самбараар хангах, Мэдээллийн технологийн багш нарыг чадавхжуулах сургалт, сургуулийн номын санд баяжилт хийх зэрэг үйл ажиллагаануудыг зохион байгуулж байна. Одоогийн байдлаар 200 гаруй сая төгрөгний санхүүжилттай үйл ажиллагаа зохион байгуулаад байна.

2022-2023 оны хичээлийн жилд ерөнхий боловсролын 16 сургуульд 5421, 24 цэцэрлэгт 5529 нийт 10950 суралцагч хичээллэж буй хараа, орон зай, Хэл, өгүүлэхүйн, Хөдөлгөөн, тэнцвэр, Хэмнэл, сонсгол, Логик, харилцааны мэдрэмжид суурилсан авьяас сэтгэхүйг хөгжүүлэх 5 чиглэлийн 352 төрлийн секц дугуйлан клубыг нийт 26 иргэн, 389 багш удирдан чиглүүлж ажиллаж байна. Хүүхдийн өөрөө удирдлагын байгууллагын 88 клубд 1693 хүүхэд хамрагдаж авьяас чадвараа хөгжүүлж байна. Аймгийн хэмжээнд сургуулиас гадуур иргэдийн хичээллүүлж буй Уран зураг, Оюун ухааны академи, спортын бүжиг, спорт өрөлт, монгол бичиг, англи хэл, төгөлдөр хуур, морин хуур, шатар, гитар, дуу бүжгийн 16 төрлийн дугуйлан, секц, сургалтын төвд нийт 574 хүүхэд хамрагдан суралцаж байна.

Түүнчлэн Шинэ Монгол сургуультай хамтран сурагчид сурагчиддаа мэдлэгээ хуваалцах зорилгоор Хими, физик, математик, биологи, газарзүйн хичээлээр цахим сургалтыг хийж хими 117, биологи 98, физик 73, нийт 288 сурагч цахим сургалтад хамрагдаад байна.

Иргэдийн монгол хэл бичгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх, эх хэлээрээ зөв оновчтой ярих, бичих чадварыг сайжруулах, зөвлөгөө хүргэх зорилгоор “ХЭЛНИЙ БОДЛОГЫН ЗӨВЛӨЛ-СҮХБААТАР АЙМАГ” цахим хуудас, “ХҮМҮҮН БИЧИГ-ХҮН

БҮРИЙН БИЧИГ", "МОНГОЛ БИЧИГ СҮХБААТАР АЙМАГ" фэйсбүүк бүлэг нээн ажиллуулж, монгол бичгээр бичсэн унших, бичих эхүүд, сонирхолтой мэдээ мэдээллийг оруулахын зэрэгцээ албан хаагчдын идэвх санаачилгыг хөхиүлэн дэмжсэн богино хэмжээний видео /шторк/, цахим хичээл, интерактив дасгал даалгавар бэлтгэн оруулж иргэдэд хүргэж байна.

Иргэдийн ном унших сонирхлыг нэмэгдүүлэх, номонд дуртай болгох, хүүхэд залуучуудыг цахим ертөнцтэй зөв боловсон харилцах боловсрол олгох зорилгоор Судар эгшиглэн төслийг 2 дахь жилдээ амжилттай зохион байгуулсан. Тус төсөлд 8 сумын 3000 оролцогч оролцож хаалтын арга хэмжээг 12 сарын 18-ны өдөр зохион байгуулан 200 гаруй оролцогчдыг хамруулан зохион байгуулсан. Тус арга хэмжээ нь иргэдийг ном уншуулах, уншсан номоо ойлгож унших, тэмдэглэл хөтлөх зэрэг арга барилыг дадал хэвшил болгохыг зорьж байна.

2022 онд улсын болон орон нутгийн төсвийн хөрөнгөөр боловсролын салбарт нийт 28.9 хөрөнгө оруулалт хийсэн нь нийт хөрөнгө оруулалтын 31.7 хувийг эзэлж байна. Тодруулбал боловсролын үйлчилгээг тэгш хүртээмжтэй хүргэж, хүүхдэд ээлтэй зарчим баримталж, насан туршдаа суралцах боломжийг бүрдүүлэх зорилгын хүрээнд улсын төсвийн хөрөнгөөр Онгон сумын 160 хүүхдийн сургуулийн барилгыг хүлээн авч, Баруун-Урт сумын 2-р сургуулийн урлаг заалыг өргөтгөж, Наран, Халзан, Эрдэнэцагаан сумын ЕБС, дотуур байранд 1,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар орчин үеийн ариун цэврийн байгууламжийг ашиглалтад оруулсан. Ирэх онд улсын төсвийн хөрөнгөөр баригдаж буй Дарьганга, Наран сумын цэцэрлэг, Баруун-Урт сумын 960 хүүхдийн сургууль, Түвшинширээ сумын ЕБС-ийн дотуур байрын барилгууд ашиглалтад орсноор нийт цэцэрлэгийн 67%, ЕБС-ийн 62%, дотуур байрын 54% нь стандартын шаардлага хангасан барилгатай болох юм. Боловсрол салбарын сургалтын орчинг сайжруулах, хүүхдийн эрүүл аюулгүй орчинд сурч боловсрох нөхцөлийг бүрдүүлэх хүрээнд орон нутгийн төсвөөс 503,9 сая төгрөгийн хөрөнгөөр аймаг, сумын ЕБС, цэцэрлэгийн их засвар, зураг төсөв, гадна тохижилт, хатуу эдлэл, тоног төхөөрөмжийн шинэчлэлийг хийсэн. Сүхбаатар аймгийн Засаг даргын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн хүрээнд 2022 онд орон нутгийн 560 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар 16 сургууль тус бүрт 20 сая төгрөгийн сургалтын болон кабинетын хэрэглэгдэхүүн, техник хэрэгсэл, 24 цэцэрлэг тус бүрт 10 сая төгрөгийн тоглоом наадгайг нийлүүлсэн нь боловсролын үйлчилгээний хүртээмж, сургалтын чанарт чухал дэмжлэг болсон. 2022-2023 оны хичээлийн жилд 1-5 ангийн 231 бүлгийн 7155 сурагчдыг “Үдийн хоол” хөтөлбөрт 100% хамруулж байна. Мөн сургууль цэцэрлэг дотуур байрын

хүүхдийн ундны усны суурь судалгаа гаргаж, ус цэвэршүүлэгчээр хангах ажлыг зохион байгуулж байна.

2.4.3. Хөдөлмөрлөх эрх:

Монгол Улсын Үндсэн хуульд “Ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрлөх, цалин хөлс авах, амрах” хэмээн хүний хөдөлмөрлөхтэй холбоотой эрхийг баталгаажуулаж заасны зэрэгцээ Монгол Улсын нэгдсэн орсон Эдийн засаг, нийгэм, соёлын эрхийн тухай олон улсын пакт болон Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын 10 гаруй гэрээ, конвенцийн заалтууд, хөдөлмөрлөхтэй холбоо бүхий хүний эрхийн олон улсын суурь зарчмуудыг Хөдөлмөрийн хууль тогтоомжид тусгасан байна. Сүхбаатар аймагт 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин 63.5 хувьтай байгаа бөгөөд хөдөлмөрлөх эрхийг хангах хүрээнд Хөдөлмөр эрхлэлтийн үндэсний зөвлөлийн 2022 оны 01 дүгээр тогтоолоор батлагдсан 2022-2023 онуудад хэрэгжих 7 хөтөлбөрийг орон нутагт хэрэгжүүлэх арга хэмжээг зохион байгуулж байна. Тайлант хугацаанд хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих 7 хөтөлбөрт 1645 иргэн хамрагдаж 1,202.3 сая төгрөг зарцуулсан ба төсөл, хөтөлбөрийн хүрээнд 270 ажлын байр шинээр бий болсон байна. 2022 онд аймгийн хэмжээнд нийт 600 иргэн ажлын байранд зуучлагдаж 650 ажлын байр шинээр бий болсон байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сангаас хэрэгжүүлж буй Малчин өрхийг малжуулах санхүүгийн дэмжлэг олгох арга хэмжээнд 2022 онд 13 сумын 70 малчин өрхийг хамруулж, 350,0 сая төгрөгийн 3303 толгой малаар малжуулсан бөгөөд 55 малчныг мал аж ахуй эрхлэлтийн сургалтад хамруулсан. Мөн 1 иргэнийг туслах малчнаар ажиллуулахаар гэрээ байгуулж 4,0 сая төгрөгөөр малжуулах зорилгоор санхүүгийн дэмжлэг олгов.

Залуучуудын хөдөлмөр эрхлэлтийн дэмжих хөтөлбөрийн "СТАРТ-АП" залуучуудад гарааны бизнесийн дэмжлэг үзүүлэх сургалтыг “ВЕСТ МЕТОД” ХХК-ийн дэргэдэх сургалтын байгууллагатай хамтран 6 дугаар сард зохион байгуулж 20 залуу 10 баг болж бизнес шинэ санааг өрсөлдүүлснээр 5 баг шалгарч 5 долоо хоногийн хурдасгуур арга хэмжээнд хамрагдсан. Эцсийн шалгаруулалтад 10-0-0 MINI CINEMA-CHILL OUT CENTER баг шалгарч 10 сая төгрөгийн буцалтгүй санхүүгийн дэмжлэг олгож 2 ажлын байр шинээр бий болсон байна.

2021-2022 онд зохион байгуулагдсан Хөдөлмөрийн зах зээлийн судалгаанд үндэслэн орон нутагт мэргэжлийн сургалтыг холбогдох байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулж байна. Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний ерөнхий газраас эрх авсан Улаанбаатар хотын “Дарь овооны эзэд” ТББ-ын дэргэдэх “Юу Ти Си” сургалтын байгууллага, Аймгийн Мэргэжил сургалт үйлдвэрлэлийн төв, Хөгжлийн

бэрхшээлтэй иргэдийн сургалт мэдээллийн төвтэй хамтран 2022 онд оёдол эсгүүр 33, авто засвар 21, гар урлал, уран зангилаа 9 нийт 63 иргэнийг мэргэжил олгох сургалтад чадамжийн гэрчилгээ олгов.

Орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшинг дээшлүүлэх, иргэдийн хөдөлмөр эрхлэх боломж, нөхцлийг нэмэгдүүлэх зорилгоор сумдын Засаг даргын тамгын газар, холбогдох байгууллагуудтай хамтран нөлөөллийн арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулж байна. 2022 онд дээрх арга хэмжээний хүрээнд нээлттэй хаалганы өдөрлөг, Ажил олгогчдын уулзалт, Эмэгтэйчүүдийн уулзалт зэрэг 7 удаагийн арга хэмжээг зохион байгуулан, давхардсан тоогоор 450 иргэнийг хамруулж 54 иргэнийг байнгын ажлын байранд зуучилсан байна. Хөдөлмөр эрхлэлтийн 5 хөтөлбөрийн 6 арга хэмжээний санхүүгийн дэмжлэгт 151 иргэн хамрагдаж 890.0 сая төгрөгийн олгосноор 255 ажлын байр бий болсон байна. Нийт сумдын хэмжээнд хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан болон хоршоо хөгжүүлэх сангаас 947 сая төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосноор 97 шинэ ажлын байр бий болсон.

Аймгийн Засаг дарга, Үйлдвэрчний эвлэлийн холбоо болон ажил олгогч эздийн холбооны дарга, тэдгээрийн бүрэн эрх төлөөлөгчид хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 2022-2023 оны хэлэлцээрийг байгуулж, аймгийн Хөдөлмөр халамж үйлчилгээний газарт 2022 оны 02-р сард бүртгүүллээ. Хөдөлмөрийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын хэрэгжилтийг орон нутагт хангах, Засгийн газрын “Нийгмийн түншлэлийг хөгжүүлэх талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 2013 оны 370 дугаар тогтоол, аймгийн Хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 2022-2023 оны гурван талт хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангах арга хэмжээний хүрээнд аймгийн Засаг даргын 2022 оны 07, 08 тоот албан даалгаврыг сум, агентлагт хүргүүлэв.

Аймгийн Засаг даргын захирамжийн дагуу 2022 оны 4-р сард хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сарын аян, 10 дугаар сард эрүүл мэндийн салбар дахь ХАБЭА-н хуулийн хэрэгжилтийн улсын үзлэгийг тус тус амжилттай зохион байгууллаа. Аймгийн хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн зөвлөлөөс "Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйг эрхэмлэгч байгууллага" шалгаруулах удирдамжийг боловсруулан сум, байгууллагуудад хүргүүлсэн ба 2022 ажлын төлөвлөгөөний дагуу 2022 оны 12-р сард Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйг эрхэмжлэгч байгууллагаар шалгарсан Дөрвөлж ОНӨААТҮГ, Наран сумын хүүхдийн цэцэрлэг, Түвинширээ сумын хүүхдийн цэцэрлэгт урамшуулал олгов.

2022 оны 01-р сард байгуулагдсан аймгийн хөдөлмөр, нийгмийн зөвшлийн 2022-2023 оны гурван талт хэлэлцээрт “Хөдөлмөр эрхэлж байгаа 47, 52, 57 нас хүрсэн ажилтнууд, өрх толгойлсон эмэгтэйчүүдийг сахилгын ноцтой зөрчил гаргаснаас бусад тохиолдолд захиргааны санаачилгаар ажлаас халуулахгүй байх чиглэл баримтлан ажиллана”, “Нийгмийн зорилтот бүлэг /хөгжлийн бэрхшээлтэй, олон хүүхэдтэй эрхэлсэн ажилгүй өрх толгойлосон эцэг эх, архины хэт хамааралтай иргэд гм/-т тавих төр, олон нийтийн байгууллагын хамтын ажиллагааг сайжруулах талаар тусгай хөтөлбөр боловсруулж хэрэгжүүлнэ” зэрэг 4 заалтыг тусгав.

2.4.4. Нийгмийн халамж эдлэх эрх:

Нийгмийн халамж эдлэх эрхийг Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалын 22 дугаар зүйлд “Хүн бүр нийгмийн гишүүний хувьд нийгмийн хангамж эдлэх,.. эрхтэй”, Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 5 дахь заалтад “... өндөр наслах, хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах эрхтэй” гэж хуульчлан тогтоосон бөгөөд хувь хүн өндөр наслах, өвчлөх, хөдөлмөрийн чадвараа алдах, хүүхэд төрүүлэхдээ төрөөс тусламж дэмжлэг авах эрхээр нийгмийн халамж, үйлчилгээнд хамрагдах эрхийн хүрээнд тодорхойлон ойлгож байна. Аймгийн Засаг даргын 2020-2024 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт ажилгүйдийн түвшин 6.5%, ядуурлын түвшинг 22% болгон бууруулах зорилт дэвшүүлж, аймгийн хэмжээнд жил бүр 400-с доошгүй өрхөд амьжиргаанд дэмжлэг үзүүлж, 800-с доошгүй шинэ ажлын байр бий болгох арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. 2019-2022 онд дээрх зорилтын хүрээнд жил бүр 400-530 гаруй өрхөд дэмжлэг үзүүлсэн байна. Мөн төрийн болон төрийн бус байгууллагын дэмжлэгтэйгээр 198 өрхөд 25,685.0 мянган төгрөгийн гэр, хашаа, хүнс, түлээ түлш, бэлэг зэрэг бараа материалын дэмжлэг үзүүлсэн.

Халамжаас-Хөдөлмөрт бодлогын хүрээнд 2022 онд нийгмийн халамжийн дэмжлэг, туслалцаа зайлшгүй шаардлагатай өрхийн 956 иргэнийг хөдөлмөр эрхлэлтийн үйлчилгээнд хамруулсан ба 178 иргэн байнгын ажлын байранд зуучлагдсан байна. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар аймгийн хэмжээнд Асгат, Наран, Түвшинширээ зэрэг 7 сум хүнсний талон авдаг өрхгүй сум болоод байна. 2022 онд нийгмийн халамжийн 3 үйлчилгээ цахимд шилжсэнээр нийгмийн халамж, нийгмийн даатгалын тэтгэвэр, тэтгэмжийн үйлчилгээ орон нутагт цахимаар олгогдох нөхцөл бүрдсэн.

2.4.5. Эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах:

Эрүүл, аюулгүй орчин нь хүмүүс өдөр тутамдаа амь бие, эрүүл мэнддээ халтай аливаа нөлөөлөлд өртөхгүй байх, түүнээс ангид байх боломж юм. Тус аймгийн хувьд хүний эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг хангаж хүрээнд Азийн хөгжлийн банкны захиран зарцуулах эрхийн дагуу Японы ядуурлыг бууруулах сангийн буцалтгүй тусламжийн санхүүжилттэй “Аймгуудын төвийн хатуу хог хаягдлын менежментийн төсөл” 2020-2022 онд хэрэгжсэн. Төсөл хэрэгжсэнээр хаягдлыг эх үүсвэр дээрээ бууруулах, ангилан ялгах дадал бий болж, бичил бизнесийг дэмжих, хог түүгч иргэдийн амьжиргаа дэмжигдэж, хүрээлэн буй орчны нөхцөл сайжирсан. Төслийн хүрээнд аймгийн төвд 53,000м³-ийн багтаамжтай 2-р зэргийн ландфиллын хүнхээл, хашаа дэд бүтцийн хамт, хатуу хог хаягдал нягтруулан тээвэрлэх төв, авто пүүгийн хамт, дахивар хог хаягдал худалдан авдаг тохижуулсан 3 ширхэг контейнер цэгийг байгуулсан бөгөөд хуванцар хаягдал бутлах, нягтаршуулан пресслэх, цаасан хаягдал боловсруулан шахмал түлш үйлдвэрлэх, гялгар уут, зарим хуванцар хаягдлыг хайлуулан бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, шилэн хаягдал ангилан бутлах бичил үйлдвэрүүд ашиглалтанд орсон. Эдгээр бичил үйлдвэрүүд туршилтын бүтээгдэхүүнээ хийж эхэлсэн. Тухайлбал: Цаасан хаягдлаар шахмал түлш, гялгар уут хуванцараар хашааны шон, хаягдал шилийг бутлаж тахианы тэжээл зэргийг үйлдвэрлэж, нийт 5 хүн ажлын байраар хангагдаж байна.

Мөн 2022 онд Түмэнцогт сум 7,2 га газар тархсан нэгдсэн хог хаягдлын цэгийн талбайг 90,0 сая төгрөгөөр, Баяндэлгэр сум 40 га газарт тархсан нэгдсэн хог хаягдлын талбайг 99,0 гаруй сая төгрөгөөр ландфилл технологийн аргаар тус тус цэгцэлсэн.

Хөрсний бохирдол үүсгэгч нүхэн жорлонгийн тоог багасгах ажлын хүрээнд стандартын шаардлагад нийцсэн нийтийн ариун цэврийн байгууламжийг Дарьгангын байгалийн цогцолборт газар болох Ганга нуурт улсын төсвийн 43.6 сая төгрөгний хөрөнгө оруулалтаар, аймгийн төвд НИК-2 салбар, ТЭС петролиум ШТС-ууд 6.4 сая төгрөгөөр, Баяндэлгэр, Уулбаян, Дарьганга, Баруун-Урт, Түвшинширээ, Мөнххаан зэрэг 6 сумын 60 айл өрх, хувь хүн, байгууллага 110.0 сая төгрөгөөр шинээр суурилуулан ашиглалтад оруулсан. 2022 онд аймгийн хэмжээнд нийт 63 ширхэг эко ариун цэврийн байгууламжийг нийт 160.0 сая төгрөгний хөрөнгөөр хийжээ.

Аймгийн ИТХ-ын 2021 оны 12 сарын 03-ны “Баяншарга уулыг орон нутгийн тусгай хамгаалалтанд авах тухай” 07 дугаар тогтоол гарч 331569.175 га газар нутгийг 30 жилийн хугацаатай орон хамгаалалтанд авсан ба ингэснээр аймгийн

төвийн хүн амын ундны усний орд болох Шовдлын усны орд хамгаалагдсан. Мөн Азийн хөгжлийн банкны 580.0 сая төгрөгний санхүүжилтээр хуучин ус цэвэршүүлэх төхөөрөмжид технологийн шинэчлэл хийж Баруун-Урт сумын хүн амыг стандартын шаардлага хангасан усаар хангаж байна.

Уртын голын дагуух ногоон байгууламж бүхий тохижилт "Сүхбаатар соёл амралтын хүрээлэн" нэртэйгээр 2022 оны улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 9 тэрбум төгрөгийн зам, барилгын ажил эхлэж, оны жилийн эцсийн гүйцэтгэлээр 3 тэрбум төгрөгийн ажлыг "Монгол зам" ХХК гүйцэтгээд байна. Сүхбаатар соёл амралтын хүрээлэнд нийтдээ 40 га талбайд эрэг болон зүүн авто замын хооронд 2,5 км урт тохижилт хийгдэнэ. Төлөвлөлт хийх 40 га талбайн 4,1 га-д амрах талбай /задгай театр, мини парк, спорт талбай, тоглоомын талбай, ахмад настан бялдаржуулах, 0,6га-д явган зам, 1,7га-д 2,5 км урт 5 м өргөнтэй дугуйн болон гүйлтийн зам, 20,7га-д ногоон байгууламж, 0,4га-д хиймэл нуур, 0,4га-д үйлчилгээний цэг, 1,0га-д 315 автомашины зогсоол болон дугуйн зогсоол байхаар төлөвлөж гүйцэтгэж байна.

2.5. Тусгай хэрэгцээ, онцлог эрх ашиг бүхий бүлгийн эрх:

2.5.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх:

Үндэсний Статистикийн хорооны 2021 оны мэдээллээр тус аймагт 2707 хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн амьдарч буй нь нийт хүн амын 4,1 хувийг, 0-16 насны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд 0,3 хувийг тус тус эзэлж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, тогтоомжийг хэрэгжүүлэх аймгийн Засаг даргын 2020-2024 үны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт туссан бодлого, үйл ажиллагааг хангах арга хэмжээний хүрээнд аймгийн Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2021 оны 43 дугаар тогтоолоор "Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх, хөгжил, оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөр"-ийг батлуулан, хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааг төрийн болон иргэний нийгмийн байгууллагатай хамтран зохион байгуулж байна. Аймгийн Засаг даргын дэргэдэх хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний орон тооны бус салбар зөвлөлийг 2017 оноос үйл ажиллагааг эхлүүлж, жил бүр хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг батлан хэрэгжүүлж ажилладаг. 2022 онд орон тооны бус салбар зөвлөл 3 удаа хуралдаж, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг батлан, холбогдох асуудлыг хэлэлцлээ. Салбар зөвлөлийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрх ашгийг хамгаалах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж буй төрийн бус байгууллагуудын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, санал

санаачлагыг дэмжих хүрээнд орон нутгийн төсөвт жил бүр 10.0 сая төгрөгийг тусгаж, холбогдох үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын салбар комиссын үйл ажиллагааг орон нутагт тасралтгүй зохион байгуулж байна. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд үзүүлэх тусламж, үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэх, хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээл, хоцрогдлыг эрт илрүүлэх, боловсролын үйлчилгээнд хамрагдалтыг нэмэгдүүлэх зорилгоор аймгийн Засаг даргын 2022 оны А221 дүгээр захирамжаар батлагдсан удирдамж, чиглэлийн дагуу Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын салбар комисс 2022 оны 05 дугаар сард Уулбаян, Мөнххаан, Түмэнцогт сумдад, 2022 оны 10 дугаар сард Сүхбаатар, Асгат, Эрдэнэцагаан, Дарьганга, Наран, Онгон, Баяндэлгэр, Халзан сумдад, 12 дугаар сард Түвшинширээ суманд тус тус ажиллав. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсрол нийгмийн хамгааллын асуудлаар сумдын удирдлага, сургууль, цэцэрлэг, эрүүл мэндийн төвийн холбогдох албан тушаалтан, ажлын хэсэгтэй хамтарсан уулзалт зохион байгуулж шаардлагатай асуудлыг газар дээр нь шийдвэрлэхийн зэрэгцээ салбар комиссын нүүдлийн хурлыг зохион байгуулж, 23 хүүхдийн байнгын асаргааг сунган, 2 хүүхдийг шинээр хамруулав. Мөн гэрийн эргэлтээр 49 өрхөд үйлчилгээ үзүүлэн, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд эмчилгээний зөвлөмж өгч, боловсролын үйлчилгээнд хамрагдаж буй байдалд хяналт хийлээ.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах орон тооны бус салбар зөвлөлөөс Эрүүл мэндийн газар, Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, Энхжин эрүүл мэндийн төвд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хүртээмжийн үнэлгээг хийж, холбогдох үүрэг чиглэлийг өгөв. ХНХС, БШУС, ЭМС-ын хамтарсан А/220, А/475, А/812 дугаар тушаалын дагуу “Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд хөгжлийн цогц дэмжлэг үзүүлэх аргачлал”-ын анхан шатны эрүүл мэндийн төвүүдэд 9, 18, 36 сартай 280 хүүхдүүдийг эрт ирүүлэхийн үзлэгт хамруулж, үүнээс хөгжлийн бэрхшээлтэй 5 хүүхдийг нарийн үзлэг хийлгэж, асуудлыг шийдвэрүүлсэн. 16 эрүүл мэндийн байгууллагуудад давхардсан тоогоор хөгжлийн бэрхшээлтэй 2125 иргэн хамрагдаж, сэргээн засах эмчилгээний тусламж үйлчилгээ үзүүлсэн байна. Явуулын амбулаторийн үзлэгээр давхардсан тоогоор 625 иргэнд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үзүүлсэн байна. “Эрхэм ертөнц” ТББ – тай хамтран эцэг, эх асран хамгаалагч нарт хэвтрийн асаргаа, сувилгаа болон томуугийн үед хийх уламжлалт эмчилгээ, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй харилцах харилцааны

сэдвүүдээр 2 удаагийн сургалтыг зохион байгуулж, нийт 60 эцэг, эхийг хамруулав. Монголын Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эцэг эхийн холбооны тэргүүн н.Сэлэнгэ 2022 оны 03-р сард тус аймагт ажиллаж “Эрхэм ертөнц ТББ, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эцэг эхийн төлөөлөлтэй уулзалт хэлэлцүүлэг хийж мэдээлэл зөвлөгөөг өгөв.

Олон улсын Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн өдрийг тохиолдуулан аймгийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нэгдсэн чуулганыг Засаг даргын тамгын газар, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газар, бусад байгууллагатай хамтран 2022 оны 12 дугаар сард Баруун-Урт суманд амжилттай зохион байгууллаа. Чуулганаар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж буй хүндрэл бэрхшээлтэй асуудал, тэдгээрийг шийдвэрлэх боломж, нөхцлийг хамтран хэлэлцсэнээс гадна бусдыгаа манлайлан ажиллаж буй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд үзэсгэлэн дэлгэж, амжилт бүтээлээ танилцууллаа. Чуулганы үйл ажиллагаанд 13 сумын нийт 70 гаруй хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эцэг эхийн төлөөлөл оролцож, санал хүсэлтээ илэрхийлэв. Мөн 12 суманд байгуулагдсан Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн холбооны төлөөлөл тамга тэмдгээ гардан авлаа. Дээрх арга хэмжээний үеэр Хөдөлмөр халамжийн үйлчилгээний газраас Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн хэрэгжилтийг хангах хүрээнд ажил олгогчийн уулзалтыг зохион байгууллаа. Мөн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ажлын байрыг дэмжих төсөл хөтөлбөр, гар урлалын сургалтад хамрагдсан иргэдийн бүтээлээр үзэсгэлэн гаргаж шилдэг бүтээлийг шалгаруулж шагнаж урамшууллаа.

2.5.2. Хүүхдийн эрх:

Хүүхдийн эрхийг хангах чиглэлээр Сүхбаатар аймагт аймгийн Засаг даргаар ахлуулсан Хүүхдийн төлөө зөвлөл, 22 хамтарсан баг, Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо, 16 ерөнхий боловсролын сургууль, 24 сургуулийн өмнөх боловсролын байгууллагын Хүүхэд хамгааллын баг, Залуучуудын салбар зөвлөлүүд, байгууллагын дэргэдэх 102 Эцэг эхийн зөвлөл үйл ажиллагаа явуулж байна.

Сүхбаатар аймгийн хүүхдийн асуудлаар үүрэг хүлээгчдийн хэлэлцүүлгийг аймгийн Хүүхдийн төлөө зөвлөл, Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо, Баруун-Урт сумын хамтарсан баг, Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлийн мэргэжилтнүүд, байгууллагын дэргэдэх “Эцэг эхийн зөвлөл”-ийн төлөөлөл, хүүхдийн оролцооны байгууллагын төлөөлөл, хүүхдийн элчийг хамруулан 81 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр зохион байгуулсан. Хэлэлцүүлгийн үр дүнд гэр бүлийн боловсролыг дээшлүүлэх, эцэг эх, асран хамгаалагчдын үүрэг

оролцоог нэмэгдүүлэх, цэцэрлэг болон сургуулийн бага ангийн хүүхэдтэй эцэг эхчүүд хүүхдээ цэцэрлэгт өгөх, авах цаг нь ажлын цагтай давхцадаг тул байгууллагын удирдлагуудад Хөдөлмөрийн тухай хуульд зааснаар байгууллагын дотоод журам, Хүүхэд хамгааллын бодлогодоо зохицуулалт хийж ажиллах тухай чиглэл өгсөн.

Боловсролын байгууллагын дотуур байран дахь хүүхэд хамгааллын асуудлаар дотуур байрын багш нарын "Үндэсний сургалт" уулзалт хэлэлцүүлгийг 2022 оны 10 дугаар сарын 27-28-ны өдрүүдэд зохион байгуулж, сургалтад ерөнхий боловсролын сургуулийн "Хүүхэд хамгааллын баг"-ийн ахлагч, гишүүд, МСҮТ-ийн дотуур байрын багш, нийгмийн ажилтан, эмч нар хамрагдаж нэгдсэн ойлголттой болсноор дотуур байрын орчинд хүүхэд хамгааллын асуудалд ахиц гарах боломж нэмэгдэж байна.

Мөн "Хүүхэд хамгааллын явуулын үйлчилгээ"-гээр Хамтарсан баг, Байгууллагын дэргэдэх эцэг эхийн зөвлөл, ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгүүдийн "Хүүхэд хамгааллын баг"-ийн гишүүдийг ажлын байранд чадвхижуулах арга зүйг өгч ажиллалаа. "Хүүхэд хамгааллын үйлчилгээний арга зүй" сэдэвт сургалтад 22 хамтарсан багийн нарийн бичиг, сургуулийн нийгмийн ажилтнууд нийт 45 албан хаагч хамрагдсан. Гэр бүлийн боловсрол олгох чиглэлээр 54 арга хэмжээ зохион байгуулж, 18224 иргэн хамрагдлаа.

"Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хороо", "Хамтарсан баг"-ийн хэлэлцүүлгийг зохион байгуулж, хэлэлцүүлгээр гэмт хэрэг, зөрчил болон хүүхдийн эрх хамгаалал зөрчигдсөн асуудал гарахаас урьдчилан сэргийлж холбогдох байгууллагуудын хамтын ажиллагаа уялдаа холбоог сайжруулж, кейсийн хариу үйлчилгээг шуурхай хүргэж ажиллаж байна. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар 6 удаагийн кейс хурлаар 16 тохиолдлыг хэлэлцэж, хариу үйлчилгээ үзүүлэхээс гадна эрүүл мэнд, боловсрол, хууль зүйн зөвлөгөө үйлчилгээнд холбон зуучилж, 5 тохиолдолд өмгөөллийн үйлчилгээ, 11 тохиолдолд хууль ёсны төлөөлөгчөөр томилогдон ажиллаж байгаа болно. Шүүхийн шийдвэрээр Хүмүүжлийн чанартай албадлагын арга хэмжээ авагдсан 3 хүүхдэд журмын дагуу тусгай төлөвлөгөөгөөр амьдрах ухаан, эрүүл мэнд, хууль эрх зүйн мэдлэг олгох, зан үйл засах 69 цагийн сургалтыг орсон байна.

Баруун-Урт, Баяндэлгэр, Дарьганга, Түвшинширээ, Онгон, Эрдэнэцагаан сумдад хүүхдийн зуны сувиллыг ажиллуулж, хөгжлийн бэрхшээлтэй болон хоол, тэжээлийн дутагдалтай, өвчлөмтгий нийт 194 хүүхэд хамрагдсан байна. Мөн "Усан спорт сургалт"-ын төвтэй хамтран хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн байнгын

асаргаа авдаг 9 хүүхдийн шинжилгээ, сургалтын төлбөрийг тус газраас шийдвэрлэж, 1 сарын турш усан бассейнд хамруулж байна. "Нэгдүгээрт хүүхэд" аймгийн хүүхдийн 7-р чуулганд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн төлөөлөл 16 хүүхдийн оролцоог хангасан. Ингэснээр хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн нийгмийн харилцаанд оролцох боломж нэмэгдсэн.

Сүхбаатар амйгийн хэмжээнд хурдан морь унадаг УРАЛДААНЧ ХҮҮХЭД 989 мэдээллийн санд бүртгэлтэй байдаг. 2022 онд амйгин хэмжээнд 27 удаагийн морины уралдаан зохион байгуулагдаж 5266 хүүхэд давхардсан тоогоор морь унаж уралдсан. Үүнээс мориноос унасан 87, хөнгөн бэртсэн 76, эмчилгээ хийлгэсэн 10, мориноос унаж бэртсэн хүүхдийн гэмтэл бэртлийн зэргийн нөхөн олговорт 49,0 сая төгрөгийн нөхөн олговор гэрээлсэн даатгалын салбараас олгогдсон.

2.5.3. Жендерийн эрх тэгш байдлыг хангах:

Ажлын байран дахь ялгаварлан гадуурхалтын аливаа хэлбэрээс урьдчилан сэргийлэх асуудлыг төр, хувийн хэвшлийн байгууллага, аж ахуйн нэгжийн хөдөлмөрийн дотоод журамд тусгуулах арга хэмжээг шат дараатай хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Аймгийн Засаг даргын эрхлэх хүрээний агентлаг, төсөвт байгууллагуудад хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ хийж, ажлын байран дахь бэлгийн дарамт, шахалт, ялгаварлан гадуурхалтаас урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн заалтыг төсөвт байгууллагын дотоод журманд тусган, хэрэгжилтийг хангуулах чиглэлийг хүргүүлсэний дүнд төрийн байгууллага 100 хувь дотоод журамдаа тусгаад байна.

Төрийн албан хаагчдыг “Жендэрийн анхан шатны ойлголт” “Ахисан түвшний жендэрийн дүн шинжилгээ” “Жендэрийн мэдрэмжтэй төсөвлөлт” зэрэг танхимын болон цахим сургалтад үе шаттай хамруулж байна. Жендэрийн салбар хорооноос 2019-2022 онд 500 гаруй төрийн албан хаагчдын танхимын сургалтад хамруулсан байна. Мөн орон нутагт хэрэгжиж буй Мерит төсөлтэй хамтран жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах чиглэлээр цахим сургалтад төрийн албан хаагчдын жил бүр хамруулсан ба 2022 онд Жендэрийн мэдрэмжтэй төсөвлөлт, Жендэрийн мэдрэмжтэй харилцаа холбоо сургалтад 800 гаруй төрийн албан хаагчдыг хамруулав. Жендэрийн үндэсний хороотой хамтран 2019-2022 онд орон нутагт 7 сургагч багшийг шинээр бэлтгэв. Хүний эрхийн үндэсний комиссоос ирүүлсэн чиглэлийн дагуу 2018 онд “Иргэн төвтэй төрийн албыг бэхжүүлэх нь” төслийн хүрээнд орон нутагт бэлтгэгдсэн 19 албан хаагчийн мэдлэг бататгах сургалтад хамруулах ажлыг үе шаттай зохион байгуулж байна. 2022 оны байдлаар аймгийн

хэмжээнд боловсрол, хүний нөөц, санхүү, төрийн захиргаа, нийгмийн бодлогын салбарт сургагч багш бэлтгэгдсэн байна. 2022 онд Жендэрийн мэдрэмжтэй төсөвлөлтийг нэвтрүүлэх арга хэмжээний сургалтад хамрагдсан 32 төрийн албан хаагч орон нутагт 11 бичил төслийг амжилттай хэрэгжүүллээ. Бичил төслүүд нь байгууллагын дотоод журмыг жендэрийн мэдрэмжтэй боловсруулах, эмэгтэйчүүдийн нийгмийн идэвх оролцоог дээшлүүлэх, санхүүгийн боловсролыг нэмэгдүүлэх, спорт, байгаль орчин, бусад салбарт эмэгтэйчүүдийн хамрагдалтыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн ба 2023 онд дээрх төслийг аймгийн хэмжээнд, бусад байгууллагад хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг боловсруулж байна.

Аймгийн Засаг даргын 2021 оны 05 дугаар сарын 11-ний өдрийн А/271 дүгээр захирамжаар “Хүүхдэд ээлтэй сум”, “Шилдэг хамтарсан баг”, “Шилдэг эцэг эхийн зөвлөл” шалгаруулах журмыг баталсан ба 2021, 2022 онд тус бүр 3 байгууллага, сумдыг урамшууллаа. Аймгийн Засаг даргын тамгын газар орон нутгийн BBS телевиз, SB info сайттай хамтран ажиллах гэрээ байгуулж, Жендэрт суурилсан хүчирхийлэл, гэр бүлийн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, бүх нийтийн жендэрийн боловсролыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн нэвтрүүлгийг олон нийтэд хүргэж ажиллаа.

Орон нутагт хэрэгжиж буй Мерит төсөлтэй хамтран хэвлэл мэдээллийн салбарын зарим ажилтнууд, сум, агентлагийн хэвлэл мэдээлэл, олон нийттэй харилцах мэргэжилтэн зэрэг 66 төрийн албан хаагчийг Жендэрийн мэдрэмжтэй харилцаа холбоо сургалтанд хамрууллаа. Аймгийн хэмжээнд гарч буй статистик мэдээллийг хүйсээр гаргаж, бодлого боловсруулагч нарт хүргэх арга хэмжээг хэрэгжүүлж байна. Эмэгтэйчүүдийн эрхийг хамгаалах өдөр, Монгол цэргийн өдрийн арга хэмжээг тохиолдуулан “Сүхбаатар Эмэгтэйчүүд”, “Сүхбаатарын Эрэгтэйчүүд” танилцуулгыг бэлтгэн олон нийтэд хүргэж байна.

Аймгийн Жендэрийн асуудал хариуцсан мэргэжилтнүүдийн клуб нь 2022 оны байдлаар 32 гаруй гишүүдтэйгээр үйл ажиллагаа явуулж байна. 2022 онд бусад аймгуудын клубтэй туршлага солилцох цахим уулзалтад 6 удаа хамрагдсан ба 09-р сард зохион байгуулагдсан уулзалтыг тус аймгийн клубээс санаачлан зохион байгууллаа.

Гуравдугаар бүлэг. Тулгамдсан хүний эрхийн зөрчил

Тухайн орон нутагт нэгээс дөрвөн жил үргэлжилж байгаа төрийн албан хаагчийн тодорхой үйлдэл, эс үйлдэхүйн улмаас үүссэн хүний эрхийн зөрчил байхгүй болно.

Дөрөвдүгээр бүлэг. Санал дүгнэлт

“Сүхбаатар аймгийн хэмжээний Хүний эрхийн төлөв байдлын тайлан-2022”-ыг тус аймагт үйл ажиллагаа явуулдаг төрийн бус байгууллага, Хүний эрхийн үндэсний комиссын референт, ажлын хэсгийн гишүүдэд танилцуулан, хэлэлцүүлэг өрнүүлж, оролцогчдын зүгээс тайлантай холбоотой санал, шүүмжлэл болон орон нутаг дахь хүний эрхийг нөхцөл байдлын дүгнэж, цаашид хэрхэн сайжруулах талаар санлаа хүн тус бүр 5 минутад багтаан илэрхийллээ. Хэлэлцүүлгийн үр дүнд дараах саналууд гарлаа. Үүнд:

- Аймгийн Нэгдсэн эмнэлэг, өрхий эмнэлгүүд барилга байгууламжийн багтаамж, хүрэлцээ муутай, хүний нөөц дутмаг байдгаас шалтгаалан эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ авахад хүндрэл үүсдэг, оочир дараалал ихтэй байна. Иймд стандартад нийцсэн өрхийн эмнэлгийн барилгуудтай болох, эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөцийн бодлогод анхаарал хандуулах шаардлага үүсч байна.

- Төрийн байгууллагуудын мэдээллийн ил тод, нээлттэй байдаг хязгаарлагдмал. Энэ нь хүний мэдээлэл авах, мэдэх эрх зөрчигдөх нөхцөл байдлыг бий болгож байсан. Байгууллагуудын мэдээллийн самбар дахь мэдээлэл хуучирсан, цахим хэлбэрээр мэдээлэл хүргэх ажиллагаа хоцрогдсон, байршуулсан мэдээлэл нь дутуу, хангалтгүй байдаг.

- Төрийн байгууллагуудад угтах үйлчилгээ хэрэгтэй байна. Иргэн үйлчилгээ авахаар тухайн байгууллага руу ороход ямар үйлчилгээ авах гэж байгааг, хэнтэй уулзахыг лавлаж асуугаад зааж зааварладаг байвал иргэд хүссэн үйлчилгээгээ, хурдан шуурхай, хялбар авах боломж сайжирна. Хувийн хэвшил тэр дундаа Хаан банк, Мобиком зэрэг байгууллагуудад угтах үйлчилгээ сайн хэрэгждэг. Тиймээс манай төрийн байгууллагууд эдгээр хувийн хэвслээс санаа авч, үйлчилгээ үзүүлэхдээ анхаарах хэрэгтэй. Ингэснээр иргэд аливаа үйлчилгээг авахад амар хялбар болно.

- Тайланд эко ариу цэврийн байгууламжийг шинээр бий болгосон талаар тусгагдсан байна. Эдгээрийг хаана байршуулсан бэ? Гол нь зорилтот, чухал хэрэгтэй газраа байршуулж чадсан уу? гэдэг асуудал. Манай аймгийн хувьд төвийн бүст хамаарах Худалдааны гудамжинд хамгийн түрүүнд эко ариун цэврийн байгууламж хэрэгтэй байгаа. Учир нь хотын төвд уламжлалт нүхэн жорлон байгаа нь агаарын болон хөрсний бохирдолд нөлөөлдөг, цаашлаад хотын өнгө үзэмжинд ч сөрөг нөлөөтэй. Тэгэхээр үүнд төрөөс бодлогоор анхаарах шаардлагатай байна.

- Хөдөлмөрлөх эрхийн хувьд төрийн албан хаагчид бол Засгийн газраас баталсан цалингаа аваад ажиллаж байгаа харин хувийн хэвшлийн хувьд ноцтой

зөрчигдөж байна. Тухайлбал: Хувийн хэвшилд ажиллаж байгаа хүмүүс өглөө 08 цагаас шөнийн 00 цаг хүртэл ажиллааад 400,000 төгрөгийн цалин авч байгаа тохиолдол их байна. Өөрөөр хэлбэл Хөдөлмөрийн тухай хуульд заасан өдөрт ажиллах цагийн дээд хязгаараас илүү ажиллагчид хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээнд ч хүрэхгүй цалин авч байгаа нь хүний эрхийн том зөрчил юм.

- Хүний эрхийн төлөв байдлын тайланг боломжит хугацааны өмнө бэлтгэж, бүх иргэд, хувийн хэвшлийнхэн, төрийн бус байгууллагуудад урьдчилан танилцуулж, хэлэлцүүлгийг илүү өргөн хүрээнд хийх хэрэгтэй. Энэ удаад хугацаа богино байсныг ойлгож байна. Цаашид Хүний эрхийг ханган үндэсний хорооноос орон нутагт ажиллаж байгаа хүмүүсээ сургах, чадавхжуулах тал дээр анхаарах хэрэгтэй. Орон нутагт хүний эрхийн чиглэлээр мэргэшсэн албан хаагчид байдаггүй нь хүний эрхийн асуудал орхигдоход нөлөөтэй.

- Төрийн болон төрийн бус байгууллагууд хамтарч ажиллаж чадахгүй байна. Хамтарч ажиллаж чадвал хүний эрхийн асуудал их байна, хийж хэрэгжүүлэх боломжтой ажил ч их байна.

- Эрчүүдийг тусгайлан анхаарах шаардлагатай байна. Архидалт их байна. Төр болон төрийн бус байгууллагууд хамтраад архины хамааралтай иргэдэд анхаарал хандуулах шаардлага нэн чухал байна.

- Аймагт газар өмчлөх эрх хэрэгждэггүй. Аймгийн төвд энгийн иргэд газар өмчлөх гэхэд газар олдохгүй мөртлөө байшин барилгууд баригдсаар л байна. Аймгийн Засаг дарга шинээр шугам сүлжээнд холбогдсон газар төлөвлөж байгаа, газрын үнэ 30 сая гэсэн мэдээлэл хийсэн. Газар төлөвлөж байгаа нь сайшаалтай боловч жирийн иргэд ийм хэмжээний мөнгө төлөөд авч чадахгүй. Тиймээс шинэлэг арга барилаар, санаачилга гаргаж, хүртээмжтэй байдлаар арга хэмжээ авах хэрэгтэй байна.

- Манай аймагт хүүхэд хамгааллын бодлого сайн хэрэгжиж байгаа. Байгууллага бүр хүүдийн өрөөтэй болсон. Цаашид хүүхэд хамгааллын бодлого хэрэгжүүлж байгаа шиг хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хангах талаар иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал, Засаг даргаас шийдвэр гаргаж, байгууллагуудыг үүрэгжүүлээд ажиллавал үр дүнд хүрнэ.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн холбоонд жил бүр 10 сая төгрөг төсөвлөж өгдөг нь үйл ажиллагаа явуулахад хангалтай, хүрдэггүй. Мөн барилга хүлээж авах комисст хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний төлөөлөл оролцох ёстой байтал нэг төрийн албан хаагчийг оруулсан. Өөрөөр хэлбэл төлөөлөл зохих ёсоор хэрэгжихгүй байна.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн асуудал хүнд байна. Байгууллагууд гадна талдаа налуу шаттай боловч гудамж талбайд зориулалтын зам байхгүй, байгууллагуудад ороод очиход мэдээлэл авах боломж тааруу. Учир нь харааны болон сонсголын бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан хэлбэрээр мэдээллээ бэлтгэдэггүй.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн гэж байдаггүй, орчны саад бэрхшээл нь хөгжлийн бэрхшээл гэдэг зүйлийг бий болгодог. Хуучин байгаа зүйлсээ засаж сайжруулна гэвэл хэцүү. Тиймээс шинээр хийж байгаа бүтээн байгуулалтандаа хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийг хангах асуудлыг тусгаж өгөөч гэсэн хүсэлтийг гаргаж байна. Мөн Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний эрхийн тухай хууль гэж бие даасан хууль байдаг ч хэрэгжилт нь хангалтгүй байдаг. Огт хэрэгждэггүй нэг асуудал бол хүнд хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний асуудал юм.

- Хөгжилтэй орнуудын туршлагыг харвал төр бүх зүйлийг хийлгүйгээр иргэний нийгмийн байгууллагууддаа тодорхой гэрээ байгуулах, санхүүжилт олгох замаар дэмжлэг үзүүлэн хамтран ажилладаг. Ингэснээр иргэний нийгмийн байгууллагуудын үйл ажиллагаа ч идэвхжинэ, нөгөө талд төрд ирэх ачаалал багасдаг.

- Манай аймагт нийтдээ 170 гаруй иргэний нийгмийн байгууллагууд байна. Эхний удаад энэхүү тайланг бэлтгээд танилцуулж байгаа нь сайшаалтай байна. Урьд нь ийм үйл ажиллагаа хийгдэж байгаагүй. Хэрэв цаашид төрийн зүгээс иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллаж чадвал их хүч, нөөц бололцоо байгаа.

Нэгтгэн дүгнэвэл: Сүхбаатар аймагт эрүүл мэндээ хамгаалуулах эрх, хөдөлмөрлөх эрх болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн эрхийн асуудалд анхаарал хандуулах шаардлагатай бөгөөд хүний эрхийг хангах чиглэлээр төрийн байгууллага иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах боломжтой байна.

ТАЙЛАН БИЧСЭН: ЗАСАГ ДАРГА

М.ИДЭРБАТ